

P. Gndolok
-BIP

**UCHWAŁA NR XII/79/2019
RADY GMINY ZBICZNO**

z dnia 30 sierpnia 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Zbiczno na lata 2019 - 2022

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506¹⁾) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067²⁾) po uzyskaniu pozytywnej opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu Rada Gminy Zbiczno uchwała, co następuje:

§ 1. Uchwała się Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 - 2022 (GPOnZ) w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zbiczno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Radosław Stawski

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego zostały ogłoszone w Dz. U. z 2019 r. poz. 1309

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego zostały ogłoszone w Dz. U. z 2019 r. poz. 730

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami obowiązującymi na poziomie gminy	24
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
5.2.1. Charakterystyka gminy	32
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	36
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	41
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	41
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	44
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	45
5.5. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków	49
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	58
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	61
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	65
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	66
9.1. Dotacje	67
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	72
9.3. Środki europejskie	73
10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków	76
11. Bibliografia	79
12. Spis rysunków i tabel	80

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mając wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Zbiczno (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Zbiczno. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.) z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Wójta, następnie po uzyskaniu opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Konieczność opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie:

- „1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;

- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;

- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień

kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych”.

– **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art 7:** określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 19). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 9). Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19:** wskazuje, że „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym:

• **Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. 2017 r. poz. 1595).

• **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

• **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1202 ze zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 799 ze zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1614), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 121 ze zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 ze zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki – ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej – prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 450 ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy.

Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113 poz. 661).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. nr 124, poz. 1304), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. nr 30, poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. nr 89, poz. 510).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 720 ze zm.), która określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

• **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 574 ze zm.), która mówi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

• **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 553).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowej gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Obecnie przygotowany jest projekt Krajowego programu na lata 2019 – 2022. Obowiązujące dotychczasowe programy zakończyło się w dniu 31 grudnia 2017 r.

Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019 – 2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 – 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 8 z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć, jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

– Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

– Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 104 z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii, jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• **Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030**

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów uchwałą nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Strategia rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r. – Plan modernizacji 2020+, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017 – 2020, Kontrakt Terytorialny Województwa Kujawsko-Pomorskiego;
- **powiatowym:** Strategia Rozwoju Brodnickiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020, Strategia rozwoju powiatu brodnickiego na lata 2014 – 2022, Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Brodnickiego na lata 2015 – 2022.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy Zbiczno.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

- **Strategia rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r. – Plan modernizacji 2020+**

Strategia rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r. – Plan modernizacji 2020+ została przyjęta uchwałą nr XLI/693/13 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 21 października 2013 r. Dokument przedstawia aktualną sytuację w województwie, opisuje główne kierunki rozwoju w takich dziedzinach jak: gospodarka, infrastruktura, kultura, turystyka.

Dla priorytetów wyznaczono osiem celów strategicznych, w tym Tożsamość i dziedzictwo. Główną ideą działań projektowanych w ramach celu strategicznego Tożsamość i dziedzictwo jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców oraz rozpoznawalnego i pozytywnie postrzeganego wizerunku województwa na zewnątrz. Cel ten realizuje zadania ważne dla 3 priorytetów: modernizacja przestrzeni wsi i miast, silna metropolia i nowoczesne społeczeństwo.

Założenia celu strategicznego Tożsamość i dziedzictwo, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań:

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa;
2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu;
3. Wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa;
4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
5. Promocja marki województwa.

• **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego został przyjęty uchwałą nr XI/135/03 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 26 czerwca 2003 r. Dnia 23 kwietnia 2007 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego podjął uchwałę nr VII/91/07, dotyczącą przystąpienia do sporządzenia zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. W grudniu 2007 r. zostało opracowane Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego – opracowanie ekofizjograficzne. Dnia 27 października 2014 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego podjął uchwałę nr LIV/823/14 w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego.

Podstawowym narzędziem prawnej ochrony i opieki nad zabytkami jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, obok rejestru, utworzenia parku kulturowego i uznania zabytku za pomnik historii. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny być opracowane i uchwalone dla obszarów i układów przestrzennych na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz na podstawie rozporządzeń Ministra Infrastruktury.

W zakresie dziedzictwa kulturowego plan wymaga przestrzegania następujących zasad:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń;
- harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego, będącego przekształconym przez człowieka naturalnym otoczeniem, w którym zapisane są elementy kultury materialnej i duchowej;
- dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego zostały określone w planie województwa w układzie sfer:

- sfera osadnicza - podstawowe kierunki działań związane z rozwojem i kształtowaniem sieci osadniczej zakładają wzmocnienie jej potencjału, podniesienie jakości życia mieszkańców, wykorzystanie walorów turystycznych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego;
- sfera środowiska przyrodniczego i kulturowego – aby zachować dziedzictwo kulturowe województwa dla potrzeb przyszłych pokoleń konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie ochrony walorów krajobrazu kulturowego.

Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego – opracowanie ekofizjograficzne

Opracowanie ekofizjograficzne charakteryzuje poszczególne elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego. Zakres opracowania ekofizjograficznego obejmuje:

- charakterystykę i diagnozę stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- wstępną prognozę dalszych zmian w środowisku, które może powodować dotychczasowe użytkowanie i zagospodarowanie;
- określenie przyrodniczych predyspozycji funkcjonalno-przestrzennych i przydatności do użytkowania i zagospodarowania;

– określenie uwarunkowań ekofizjograficznych formułowanych w postaci wniosków.

Obszar opracowania znajduje się w obrębie ważnego dla funkcjonowania środowiska elementu sieci systemu ekologicznego o znaczeniu krajowym i europejskim, w tym koncepcji sieci ekologicznej ECONET – POLSKA. Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego nie utworzono dotychczas parku narodowego, chociaż pojawiały się inicjatywy utworzenia takiego obszaru w części doliny Brdy, w okolicach Tucholi oraz w rejonie Górzna.

Województwo charakteryzuje się znacznym bogactwem materialnego dziedzictwa kultowego. Wśród obiektów pozostających pod ochroną konserwatorską znajdują się:

- obiekty budownictwa i architektury (23145), w tym obiekty zabudowy mieszkalnej, architektury sakralnej, budownictwa obronnego, obiekty użyteczności publicznej, zabudowy przemysłowej oraz inne;
- cmentarze (1752);
- zabytkowa zieleń (prawie 1200 obiektów);
- zabytki archeologiczne (41425 stanowisk archeologicznych, w tym 188 grodzisk i osad grodowych).

Na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego formami ochrony zabytków są (stan na grudzień 2007 r.):

- wpis do rejestru zabytków – 2742 obiektów;
- uznanie za pomnik historii: Toruń – miasto średniowieczne, Biskupin – osada obronna ludności kultury łużyckiej z okresu halsztackiego (700 – 400 lat p. n. e.) – rekonstrukcja, rezerwat archeologiczny, Chełmno – średniowieczny układ urbanistyczny miasta;
- utworzenie parku kulturowego: Park Kulturowy Wietrzychowice (Wietrzychowice i Gaj, gmina Izbica Kujawska);
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

• Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego została przyjęta uchwałą nr XXV/303/04 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 31 sierpnia 2004 r. Opracowanie składa się z dwóch części. Pierwsza część ma charakter diagnozy, przedstawione zostały uwarunkowania rozwoju turystyki, wynikające z walorów przyrodniczo-kulturowych województwa, stan zagospodarowania oraz wielkości i rodzaju ruchu turystycznego. Diagnoza miała na celu rozpoznanie stanu istniejącego oraz identyfikację głównych problemów rozwoju, która pozwoliła na przeprowadzenie analizy SWOT. Druga część opracowania to strategia właściwa, zawierająca cele i kierunki rozwoju turystyki, a także konkretne zadania adresowane do podmiotów kształtujących politykę gospodarczą i społeczną regionu.

Celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa. Jednym z celów strategicznych jest zwiększenie ruchu turystycznego. Został on rozpisany na kilka celów operacyjnych, w tym:

- dbałość o zasoby środowiska kulturowego i przyrodniczego – cel zostanie osiągnięty poprzez realizację przypisanych zadań, w tym renowację zasobów dziedzictwa kulturowego o szczególnym znaczeniu dla turystyki;

– rozwój produktu turystycznego województwa – cel zostanie osiągnięty poprzez realizację przypisanych zadań, w tym wzmacnianie funkcji kulturalnej gminy oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia ruchu krajoznawczego.

W zakresie dziedzictwa kulturowego opisano zabytki w rozdziale 2.2 Uwarunkowania antropogeniczne, 2.2.1 Zabytki jako walor turystyczny regionu. Obszar województwa kujawsko-pomorskiego należy do jednych z bogatszych w skali kraju w zasoby środowiska kulturowego.

Przydatność dla rozwoju turystyki lub rekreacji wykazuje tylko pewna część wymienionego potencjału, a szczególne walory prezentuje tylko kilkadziesiąt obiektów. Szereg miejscowości posiada obiekty lub zespoły obiektów o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kultury narodowej pełniące jednocześnie ważną rolę w generowaniu lub obsłudze ruchu turystycznego o znaczeniu krajowym i ponadregionalnym. Istotnym czynnikiem generującym ruch turystyczny, zwłaszcza o charakterze krajoznawczym są muzea. Obiekty muzealne stanowią i stanowiąc będą czynnik podnoszący atrakcyjność turystyczną danego regionu. Na terenie województwa działa jedno muzeum państwowe w Biskupinie, dwa muzea wojewódzkie: w Toruniu – Muzeum Etnograficzne i we Włocławku – Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz muzea miejskie, gminne i resortowe.

Do walorów turystycznych województwa należą także: miejsca pielgrzymek, wartości kultury niematerialnej (miejsca ważniejszych bitew, miejsca pamięci i martyrologii, postacie historyczne), inne atrakcje antropogeniczne regionu, festiwale, konkursy, turnieje, przeglądy, spotkania.

• Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017 – 2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017 – 2020 został przyjęty uchwałą nr XXXI/518/17 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 24 kwietnia 2017 r. Program ten jest trzecią już edycją tego dokumentu, realizowaną przez samorząd województwa kujawsko - pomorskiego. Jest to strategiczne narzędzie samorządu wojewódzkiego, w którym określone są cele i kierunki jego działań. Ich wykonanie w planowanym okresie funkcjonowania przyjętych założeń jest podstawą kreowania i realizacji polityki ochrony konkretnych – ważnych z punktu widzenia realizowanej strategii – obiektów i obszarów zabytkowych.

Istotnym elementem tej strategii jest także znaczące zdynamizowanie działań, mających na celu zachowanie dziedzictwa niematerialnego, którego istota, częstokroć pomijana i pomniejszana, jest niezwykle ważną częścią dziedzictwa kulturowego. Materialne świadectwa wieków minionych, język, zwyczaje i obyczaje tworzą wartości, określające tożsamość lokalną czy też regionalną, przekładając się w konsekwencji na poczucie więzi społecznych, tak niezbędnych w społecznościach lokalnych.

Wyznaczone cele programu wynikają z przeprowadzonej analizy zasobów zabytkowych i uwzględniają cele wskazane w ustawie. Przyjęto następujące poziomy strategiczne: cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań.

Cele operacyjne:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;

- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wzrost konkurencyjności regionu.

• **Kontrakt Terytorialny dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego**

Kontrakt Terytorialny Województwa Kujawsko-Pomorskiego to umowa zawarta pomiędzy Ministrem Infrastruktury i Rozwoju a Województwem Kujawsko-Pomorskim, reprezentowanym przez Zarząd Województwa.

Kontrakt sporządzany jest z uwagi na potrzebę koordynacji działań z zakresu polityki rozwoju, podejmowanych przez stronę rządową i stronę samorządową w województwach w celu zwiększenia skuteczności i efektywności tych działań oraz efektywności wydatkowania środków publicznych. Kontrakt Terytorialny Województwa Kujawsko-Pomorskiego obowiązuje w latach 2014 – 2023. Źródłami jego finansowania są w szczególności: środki przeznaczone na realizację właściwych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, służących realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności, budżet państwa, budżet województwa, budżety innych jednostek samorządu terytorialnego, środki pozostałych jednostek sektora finansów publicznych, środki państwowych funduszy celowych i inne środki publiczne.

W kontrakcie, w obszarze ochrony zabytków zapisano następujące cele rozwojowe wraz z określonymi kierunkami działań na terenie województwa, dla których Strony Kontraktu deklarują wolę współpracy przy ich realizacji:

- lepsze wykorzystanie istniejącego potencjału przyrodniczego i kulturowego województwa;
- kompleksowa rewitalizacja dzielnic i miast o wysokim nasileniu niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych.

Dla celu lepsze wykorzystanie istniejącego potencjału przyrodniczego i kulturowego województwa Strony Kontraktu podejmą działania na rzecz uzyskania dodatkowych środków z innych źródeł niż źródła dostępne w ramach właściwych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, służących realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności na finansowanie inwestycji w kulturę i dziedzictwo narodowe i regionalne, zaś strona rządowa podejmie starania na rzecz kontynuacji finansowego wsparcia inwestycji z zakresu kultury, w szczególności ochrony zabytków, na zasadach określonych dla właściwych źródeł finansowania, pod warunkiem dostępności środków finansowych w ramach tych źródeł.

W kontrakcie ustalona została lista przedsięwzięć priorytetowych i warunki ich realizacji. Oczekiwanym rezultatem przedsięwzięć z zakresu kultury i dziedzictwa narodowego i regionalnego jest poprawa dostępności do dóbr i usług kultury. Lista przedsięwzięć priorytetowych może ulec weryfikacji na zasadach określonych w kontrakcie.

Projekty, które zostaną włączone na listę Kontraktów Terytorialnych, będą mogły ubiegać się o dofinansowanie w kolejnych konkursach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (Oś priorytetowa VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury). Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (POIiŚ 2014 – 2020) to krajowy program wspierający gospodarkę niskoemisyjną, ochronę środowiska, przeciwdziałanie i adaptację do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne. Środki unijne z programu przeznaczone zostaną również na inwestycje w obszary ochrony zdrowia i dziedzictwa kulturowego.

• **Strategia Rozwoju Brodnickiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020**

Strategia Rozwoju Brodnickiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020 została przyjęta uchwałą nr XLIII/396/2014 Rady Miejskiej w Brodnicy z dnia 29 października 2014 r.

Strategia powstała w celu realizacji ponadlokalnych, wspólnych działań rozwojowych, wychodzących poza granice jednej gminy. Ma ona ułatwić samorządom lokalnym przygotowanie i realizację wspólnych przedsięwzięć w oparciu o zasoby własne, jak i pojawiające się różnorodne możliwości wsparcia zewnętrznego.

Brodnicki Obszar Funkcjonalny (BOF) obejmuje Gminę Miasto Brodnica, Gminę Brodnica, Gminę Bobrowo, Gminę Osiek oraz Gminę Zbiczno.

Wyznaczonym celom strategicznym podporządkowano cele operacyjne i działania, których realizacja będzie prowadziła do osiągnięcia pożądanego statusu określonego w misji i wizji obszaru funkcjonalnego. W obszarze zabytków wskazano:

Cel strategiczny 3. Poprawa atrakcyjności zamieszkania w BOF.

Cel operacyjny 3.3. Poprawa infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej.

Opis: Obejmuje działania związane z modernizacją i rozwijaniem wysokiej jakości oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej BOF (boiska sportowe, orliki, świetlice, place zabaw, etc.). Obejmuje również działania związane z budową i modernizacją ścieżek pieszo-rowerowych, w tym wzdłuż dróg dojazdowych na terenie BOF.

Zadania:

1. Budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej na potrzeby ruchu turystycznego i rekreacyjnego (miejsca spotkań, świetlice, szlaki turystyczne, place zabaw, tereny rekreacyjne – parki).
2. Zagospodarowanie miejsc wypoczynku przestrzeni publicznej (rzeki, jeziora, lasy i inne tereny).
4. Budowa ścieżek rowerowych.
5. Wspólna promocja turystyczna, w tym budowa wspólnego systemu informacji turystycznej dla BOF.

W Strategii wyznaczono także projekty inwestycyjne wynikające z diagnozy, ważne ze względu na ich szersze oddziaływanie służące całemu obszarowi funkcjonalnemu, z uwzględnieniem możliwości uzyskania dofinansowania dla tych inwestycji z funduszy strukturalnych w ramach perspektywy finansowej 2014 – 2020.

Projekty kluczowe dla gminy Zbiczno:

1. Przebudowa drogi nr 080212C Zbiczno – Foluszek (grunty gminy Bobrowo – kontynuacja na terenie gminy Bobrowo).
2. Opracowanie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla gminy Zbiczno.
3. Opracowanie Planu miejscowego dla obszaru Pokrzydowo – Mariany, gmina Zbiczno.
4. Zmiana planu miejscowego w miejscowości Zbiczno.

• **Strategia rozwoju powiatu brodnickiego na lata 2014 – 2022**

Strategia rozwoju powiatu brodnickiego na lata 2014 – 2022 została przyjęta uchwałą nr LVII/253/2014 Rady Powiatu w Brodnicy z dnia 12 listopada 2014 r.

Strategia jest długookresowym dokumentem, który wyznacza najważniejsze kierunki rozwojowe powiatu do 2022 r.

W Strategii wskazano określono cele strategiczne, cząstkowe wraz z działaniami, dzięki którym osiągnięte zostaną cele. Poniżej wskazano te, które związane są pośrednio z dziedzictwem kulturowym powiatu:

5. Partnerska i spójna współpraca samorządów, organizacji pozarządowych i innych instytucji.

5.2. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej powiatu.

- Budowa i rozbudowa infrastruktury turystycznej

- Rozbudowa i modernizacja szlaków turystycznych (wodnych, rowerowych, pieszych i innych)

- Elektroniczny system nawigacji turystycznej

5.2.1. Dostępność turystyczna powiatu.

5.2.3. Produkty lokalne.

- Rozwój turystyki sezonowej i weekendowej

- Produkcja przetwórstwo lokalnych produktów spożywczych

5.2.4. Promocja turystyczna powiatu.

- Funkcjonowanie punktu informacji turystycznej.

W Strategii omówiono walory kulturowe powiatu brodnickiego. Wskazano obiekty zabytkowe chronione na podstawie wpisu do rejestru zabytków i do ewidencji zabytków. Podkreślono także wysoką atrakcyjność turystyczną powiatu, o czym decydują między innymi walory kulturowe.

• **Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Brodnickiego na lata 2015 – 2022**

Obecnie obowiązująca Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Brodnickiego na lata 2015 – 2022 została przyjęta uchwałą nr XV/17/2017Komitetu Sterującego ORSG Powiatu Brodnickiego z dnia 16 stycznia 2017 r.

Strategia stanowi zbiór wytycznych dotyczących postawionych celów, zadań i środków ich realizacji na podstawie specyfiki analizowanego obszaru. Przedstawia zarys ogólny oraz szczegółowy, określający kierunek działań władz Powiatu, zachowując jednocześnie elastyczność, dającą możliwość wprowadzania zmian określonych jego elementów.

W Strategii określono pięć celów strategicznych, w tym – Ochrona dziedzictwa kulturowego regionu i promocja walorów przyrodniczych.

Cele operacyjne:

4.1. Ochrona zabytków oraz tworzenie i modernizacja instytucji kultury.

4.2. Rozwój działalności kulturalnej.

4.3. Promowanie walorów regionu poprzez organizację imprez i wydarzeń kulturalnych o znaczeniu ponadregionalnym.

4.4. Rozwój turystyki krajoznawczej na bazie walorów przyrodniczych.

4.5. Ochrona krajobrazu i bioróżnorodności przyrodniczej oraz kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

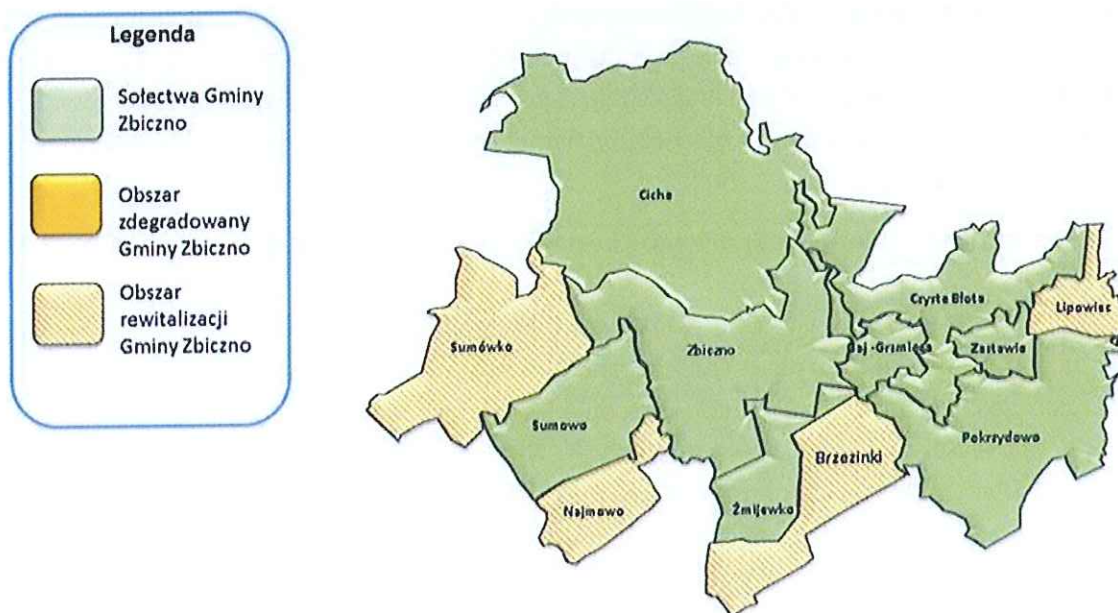
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami obowiązującymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z następującymi dokumentami:

- **Program Rewitalizacji Gminy Zbiczno na lata 2016 – 2023**

Program Rewitalizacji Gminy Zbiczno na lata 2016 – 2023 został przyjęty uchwałą nr XLV/278/2018 Rady Gminy Zbiczno z dnia 26 czerwca 2018 r.

Program rewitalizacji to wieloletni program działań w sferze społecznej oraz przynajmniej jednej ze sfer: gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej, który ma na celu wyprowadzenie obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenie warunków do ich zrównoważonego rozwoju. Program rewitalizacji stanowi narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

Rys. 1. Obszar rewitalizacji Gminy Zbiczno, źródło: Program Rewitalizacji Gminy Zbiczno na lata 2016 – 2023

W Programie wyznaczono 4 podobszary przeznaczone do rewitalizacji gminy, na których znajdują się obiekty zabytkowe.

Podobszar nr 1 – Brzezinki

Swym zasięgiem przestrzennym obejmuje sołectwo Brzezinki, w którego skład wchodzi także miejscowość Żmijewo. Do ważniejszego zasobu terenu zaliczyć należy pomnik w kształcie orła na rozwidleniu dróg z Bachotka do Zbiczna. Miejsce to zostało upamiętnione ze względu na liczne egzekucje w czasie okupacji hitlerowskiej. W Brzezinkach znajduje się

również XIX-wieczny park dworski. W północnej części Brzezinek znajdują się pofolwarczne zabudowania ujęte w gminnej ewidencji zabytków, tak jak nie jak park dworski. Do potencjału należy zaliczyć dawną gorzelnię z pocz. XX w., chlewnię, stajnie, spichlerz oraz kuźnię z 2 poł. XIX w. Do potencjału Żmijewa należy za to zaliczyć obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków: budynek szkoły z pocz. XX w., ob. budynek mieszkalny, kościół parafialny pw. św. Jakuba z ok. 1330 r., który został wpisany do rejestru zabytków, cmentarz parafialny z poł. XIX w., cmentarz przykościelny z XIV w., cmentarz ewangelicki z pocz. XX w., plebanię z przełomu XIX i XX w., budynek w zespole plebani z przełomu XIX i XX w., park dworski z XIX w., dwór z przełomu XIX i XX w, ogrodzenie dworu z przełomu XIX i XX w. oraz budynek mieszkalny nr 23 z pocz. XX w.

Podobszar nr 2 – Lipowiec

Zasięgiem przestrzennym obejmuje sołectwo Lipowiec, w którego skład wchodzi również miejscowość Kaługa oraz ławy Drwężne. Do potencjału miejscowości Lipowiec zaliczają się następujące obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków: szkoła z pocz. XX w., budynek w zespole szkoły z przełomu XIX i XX w. oraz budynek mieszkalny nr 9 w zespole szkoły z przełomu XIX i XX w. W miejscowości Kaługa znajduje się dwukondygnacyjny budynek dworca kolejowego z pocz. XX w., który obecnie spełnia funkcję wielorodzinnego budynku mieszkalnego.

Podobszar nr 3 - Najmowo

Swym zasięgiem przestrzennym obejmuje sołectwo Najmowo. Do potencjału miejscowości Najmowo zaliczają się następujące obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków: pałac z przełomu XIX i XX w., park dworski z 1911 r. Do zabytków zalicza się także: gorzelnia/młyn z przełomu XIX i XX w., magazyn w zespole folwarcznym z przełomu XIX i XX w., dworzec nr 22 w zespole stacji kolejowej z pocz. XX w., budynek mieszkalny nr 20 w zespole stacji kolejowej z pocz. XX w., budynek mieszkalny nr 21 w zespole stacji kolejowej z pocz. XX w., budynek gospodarczy w zespole stacji kolejowej z pocz. XX w.

Podobszar nr 4 – Sumówko

Swym zasięgiem przestrzennym obejmuje sołectwo Sumówko, w którego skład wchodzi także miejscowości: Godziska, Mieliwo i Tomki. Do potencjału miejscowości Sumówko zaliczają się obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków: dwór, dawna szkoła nr 6 z 2 poł. XIX w., park dworski z 2 poł. XIX w., budynek gospodarczy nr 6 z 2 poł. XIX w., ogrodzenie w zespole dworskim z 2 poł. XIX w., budynek mieszkalny nr 7 z pocz. XX w. Do potencjału miejscowości Tomki należy zaliczyć także: dwór z 2 poł. XIX w., park z pocz. XIX w., budynek obory z 2 poł. XIX w., dom ogrodnika w zespole podworskim z 2 poł. XIX w. oraz kapliczkę z 2 poł. XIX w. Dwór, park oraz obora zostały wpisane do rejestru zabytków.

Poniżej przedstawiono wyznaczone kierunki, przedsięwzięcia oraz projekty główne wraz z krótką charakterystyką związane z zasobem zabytkowym gminy.

Kierunek. Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności.

Przedsięwzięcie 1. Aktywne włączenie społeczne.

1. Kulturowanie i promocja tradycji – projekt wspierał będzie wszelkie działania przypominające i utrwalających tradycje lokalne poszczególnych sołectw, które zostały wyznaczone jako obszar rewitalizacji. Dane działanie ma na celu zwiększenie poziomu

integracji mieszkańców nie tylko poprzez uczestnictwo, ale także przez aktywne włączenie. Organizacja festynów, pikników, czy też ważnych wydarzeń dla mieszkańców będzie miała na celu także zachowanie niematerialnego dziedzictwa miejscowości. Jako miejsce spotkań przeznaczają się boiska w Lipowcu, Najmowie oraz Sumówku, a także teren przy świetlicy wiejskiej w Brzezinkach. Mieszkańcy obszaru rewitalizacji aktywnie będą uczestniczyć w organizacji spotkań oraz będą brać aktywny udział podczas występów artystycznych. Uczestnicy projektu po nabyciu odpowiednich umiejętności dane spotkania, festyny będą urozmaicać występami artystycznymi. Niniejszy projekt stworzy szansę na uaktywnienie i zaprezentowanie talentów oraz efektów pracy osób, które uczestniczyły w treningu kompetencji społecznych. Dlatego też w sposób pośredni projekt odpowiada na zidentyfikowany problem dużego udziału gospodarstw domowych, które korzystają z pomocy społecznej. Występy folklorystyczne i śpiewacze zaprezentują Koła Gospodyń Wiejskich z danych sołectw. Zgodnie z założeniami działalność Koła Gospodyń Wiejskich wpłynie na wzrost aktywizacji społeczności lokalnej z obszaru rewitalizacji.

• **Strategia Rozwoju Gminy Zbiczno na lata 2016 – 2020**

Strategia Rozwoju Gminy Zbiczno na lata 2016 – 2020 została przyjęta uchwałą nr XVI/92/2015 Rady Gminy Zbiczno z dnia 29 grudnia 2015 r.

Strategia jest dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju gminy na najbliższe lata, których osiągnięcie będzie prowadzić do wymaganego efektu. Cele te łącznie będą składać się na uzupełniający się plan rozwoju gminy.

Na podstawie analiz określono kierunki rozwoju, a następnie wyłoniono główne programy strategiczne. W skład programów wchodzi zarówno działania inwestycyjne jak i nie będące inwestycjami. W obszarze dziedzictwa kulturowego gminy wskazano na:

Cel strategiczny 2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej.

Działanie 2.4.3. Budowa nowych i modernizacja istniejących ścieżek rowerowych.

Program operacyjny 2.7. Zachowanie i ochrona dziedzictwa naturalnego i kulturowego .

Działanie 2.7.1. Rewitalizacja zabytkowych parków na terenie Gminy.

Poprawa zdrowotności drzewostanu, wykonanie nowych ścieżek, ławek, oświetlenia oraz obiektów małej architektury.

Działanie 2.7.2. Rewitalizacja obiektów zabytkowych na terenie Gminy.

Zorganizowanie finansowania, wybór wykonawców i obiektów najbardziej potrzebujących modernizacji.

Cel strategiczny 3. Mądrzy, zdrowi i aktywni mieszkańcy.

Program operacyjny 3.2. Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy.

Działanie 3.2.1. Aktywne instytucje kultury.

Opracowanie programu działania instytucji kultury jako centrum kultury i rozrywki, organizowanie koncertów, wystaw, odczytów, imprez artystycznych i rozrywkowych.

Działanie 3.2.2. Kultywowanie i promocja tradycji.

Wspieranie wszelkich działań przypominających i utrwalających tradycje lokalne. Formy to np.: festyny, organizacja konkursów artystycznych o charakterze lokalnym, wspieranie tworzenia wystaw, zespołów kultywujących lokalną twórczość, poszukiwanie partnerów.

Cel strategiczny 4. Wzmacnianie walorów turystyczno-wypoczynkowych.

Program operacyjny 4.1. Wzmacnianie walorów turystyczno-wypoczynkowych.

Działanie 4.1.2. Poprawa stanu technicznego istniejącej bazy sportowo-turystycznej.

Działanie 4.1.3. Rozwój turystyki zdrowotnej.

Działanie 4.1.4. Aktywizacja turystyki wędkarskiej.

Działanie 4.1.5. Zagospodarowanie szlaków turystyki wodnej.

Działanie 4.1.6. Zagospodarowanie szlaków turystycznych.

• **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zbiczno**

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zbiczno zostało przyjęte uchwałą XXXVI/201/2017 Rady Gminy Zbiczno z dnia 22 sierpnia 2017 r.

Studium to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisujący stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiujący kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy. Studium wytycza politykę przestrzenną gminy, która ma na celu zagwarantowanie zrównoważonego rozwoju wszystkich elementów struktury przestrzennej gminy. Określona polityka przestrzenna stanowi wytyczne koordynacyjne dla sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W części I – Uwarunkowania Gminy Zbiczno, przedstawiono: stan dziedzictwa kulturowego i zabytków dóbr kultury współczesnej na terenie gminy Zbiczno, obiekty wpisane do rejestru zabytków, wykaz zabytków architektury i budownictwa na terenie gminy Zbiczno ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wykaz nieruchomości zabytków archeologicznych (AZP).

W części II - Kierunki zagospodarowania przestrzennego, wskazano cel główny wraz z celami szczegółowymi. Wypełnienie celów szczegółowych, których źródłem opracowania jest dochodzenie do założonego celu głównego, stanowić będzie podstawę rozwoju Gminy Zbiczno.

Cel główny: Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy służący poprawie jakości i warunków życia mieszkańców oraz ograniczenie strefy ubóstwa i bezrobocia, przy zachowaniu równowagi między aktywnością gospodarczą, a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego.

W obszarze dziedzictwa kulturowego wskazano następujące cele:

- cele kulturowe – dążenie do zachowania dziedzictwa kulturowego, zabytków, obiektów archeologicznych. Podejmowanie starań wpływających na poprawę stanu cennych obiektów zabytkowych;
- cele przestrzenne – kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego. Propagowanie na terenach wiejskich tradycyjnych rozwiązań architektonicznych. Ustalanie wytycznych dotyczących nowej zabudowy stymulujących rozwój urbanistyczny w szczególności wpływających na rozbudowę terenów mieszkaniowych, usługowych i turystycznych.

W tej części omówiono bardzo szczegółowo podstawowe cele ochrony środowiska kulturowego.

W Studium określono następujące podstawowe cele ochrony środowiska kulturowego:

- zachowanie obiektów o wartościach kulturowych poprzez ich ochronę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;

- rozszerzenie zakresu ochrony poprzez ustanowienie obszarów ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- kontynuacja rozwoju budownictwa w oparciu o walory kulturowe na zasadzie kontynuacji cech przestrzennych – kształtowanie skali i formy nowej zabudowy w nawiązaniu zabudowy historycznej;
- intensyfikacja prac zmierzających do jak najszybszego uchwalenia gminnej ewidencji zabytków, umożliwiającej ochronę obiektów historycznych nieujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub rejestrze zabytków.

Zasady ochrony dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

- obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści stosownych aktów prawnych. Odnośnie obiektów i obszarów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej. Wszelkie działania dotyczące obiektów i obszarów posiadających wpis do rejestru zabytków oraz w ich otoczeniu należy prowadzić zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zasady ochrony dla obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego prowadzić należy zgodnie z art. 39 ust 3 ustawy Prawo Budowlane;
- należy zachować bryłę budynku, kształt i geometrię dachu oraz zastosować tradycyjne materiały budowlane;
- należy utrzymać, a w zniszczonych fragmentach odtworzyć, historyczny detal architektoniczny;
- należy zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku;
- należy utrzymać lub odtworzyć oryginalną stolarkę okienną i drzwiową;
- w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku;
- wskazane jest stosowanie kolorystyki nawiązującej do stosowanej w przeszłości;
- zamierzenia inwestycyjne dotyczące tych obiektów należy zgłaszać w urzędzie właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zasady ochrony dla stanowisk archeologicznych:

- w przypadku realizowania inwestycji na obszarze stanowiska archeologicznego, znajdującego się w ewidencji zabytków AZP, prace ziemne należy poprzedzić weryfikacyjnymi sondażowymi badaniami archeologicznymi, ich wyniki pozwolą na zajęcie stanowiska konserwatorskiego do zagospodarowania terenu;
- na stanowiskach archeologicznych o własnej formie terenowej i wpisanych do rejestru zabytków zakazuje się inwestycji budowlanych i działalności rolniczej, winne one pozostać nieużytkami;
- inwestycje liniowe winny być prowadzone pod stałym nadzorem archeologicznym;
- w przypadku braku ewidencji AZP należy wykonać rozpoznanie powierzchniowe przed realizacją inwestycji;

– na ww. rodzaje badań archeologicznych należy bezwzględnie uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zasady ochrony dla obiektów sakralnych:

- kościoły, kaplice, cmentarze czynne i zamknięte, jako obiekty o wybitnej wartości zabytkowej oraz jako miejsca pamięci podlegają bezwzględnej ochronie. Wszelkie działania z nimi związane należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zasady ochrony dla cmentarzy:

- na cmentarzach, wpisanych do rejestru zabytków, obowiązuje zakaz wycinania drzew, usuwania nagrobków, rozbierania ogrodzeń. Należy je uporządkować w oparciu o wytyczne konserwatorskie.

Postulaty dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego oraz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a także obiektów wpisanych do ewidencji zabytków oraz parków historycznych, cmentarzy i zieleni chronionej powinny być realizowane poprzez spełnienie następujących czynności:

– zachowanie obiektów zabytkowych w gminie, ponadto wszelkie działania związane z ich konserwacją, modernizacją i adaptacją należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

– ochrona zabytków wpisanych do rejestru powinna być wykonywana zgodnie z zasadami którym podlegają;

– nowo projektowana zabudowa powinna nawiązywać do kształtu architektonicznego oraz gabarytów obiektów istniejących w otoczeniu, tak aby nie tworzyć elementów dysharmonizujących z sąsiadującą zabudową;

– wprowadza się zakaz umieszczania billboardów i innych reklam nie związanych z funkcją budynku na elewacjach budynków zabytkowych;

– wszelkie działania dotyczące obiektów i obszarów posiadających wpis do rejestru zabytków winny być prowadzone za zgodą i w oparciu o wytyczne właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i zgodnie z zatwierdzoną dokumentacją;

- obowiązuje pełna ochrona obiektów historycznych. Ochronie podlega kształt i rodzaj pokrycia dachów i sposób wykonania elewacji (w tym rodzaj i forma stolarki okiennej i drzwiowej);

– ustala się zakaz dokonywania zmian w budynkach historycznych, mogących doprowadzić do utraty wartości zabytkowej (wyburzania, nadbudowy, zmian kształtu dachów, zmian rodzaju pokrycia dachowego tj. wprowadzania współczesnego rodzaju pokrycia oraz przebudowy obiektów historycznych – w tym zmian w obrębie elewacji, wyłączeniem prac adaptacyjnych uwzględniających walory zabytkowe obiektów, dokonanych na podstawie wytycznych konserwatorskich oraz zmian wynikających z ustaleń zdobytych na podstawie badań naukowych i konserwatorskich). Remonty budynków historycznych należy prowadzić na zasadach pozwalających zachować jako eksponowane walory zabytkowe elewacji, tj. kompozycję elewacji, detal architektoniczny, rodzaj wykończenia elewacji, historyczny rodzaj materiałów budowlanych;

– w obrębie cmentarzy obowiązuje ochrona układu przestrzennego (alei, układu kwater), ochrona zabytkowego drzewostanu, ochrona historycznych nagrobków i innych elementów małej architektury tj. ogrodzenia, pompy wodne, kaplice;

- w obrębie parków obowiązuje ochrona układu przestrzennego i historycznego sposobu zagospodarowania, ochrona zabytkowego drzewostanu, ochrona historycznych elementów małej architektury tj. ogrodzenia;
- wszelkie prace inwestycyjne dotyczące zabytkowych parków i cmentarzy należy poprzedzić właściwą dokumentacją konserwatorską, prowadzącą do określenia uwarunkowań historycznych i możliwości dalszego funkcjonowania;
- wszelkie prace prowadzone w obrębie historycznych parków i cmentarzy należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków – uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac.

Działalność inwestycyjną na obszarach objętych ochroną konserwatorską można prowadzić zgodnie z zasadami integracji konserwatorskiej, to jest:

- zachowania i kontynuacji historycznych układów zabudowy;
- ochronie istniejących obiektów zabytkowych;
- nawiązania formą, detalem architektonicznym i rozplanowaniem nowej zabudowy do zabudowy tradycyjnej;
- zachowania historycznych zespołów osiedleńczych wraz z siecią dróg i istniejącą zielenią wysoką;
- zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania nowej zabudowy tradycyjnej;
- zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania ulic i placów;
- przebudowy obiektów dysharmonijnych;
- stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych;
- adaptacji istniejących obiektów do nowej funkcji pod warunkiem utrzymania ich charakteru.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Zbiczno**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

1. Uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2. Określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. Ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4. Uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
5. Uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
6. W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Dlatego zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Zbiczno, jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach ujęto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na terenie gminy Zbiczno obowiązuje 9 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, sporządzonych dla części wsi Zbiczno, Żmijewo, Strzemiuszczek oraz Bachotek.

Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Zbiczno:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Strzemiuszczek obejmujący działki nr 32/28 – 32/48 (uchwała nr XII/54/2003 z dnia 30 lipca 2003 r.);
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Żmijewko obejmujący działki nr 36/6, 36/7, teraz 36/6, 36/11, 36/12 (uchwała nr XIII/56/2003 z dnia 10 września 2003 r.);
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zbiczno obejmujący działki nr 231/5, teraz 231/6-231/15 (uchwała nr XIII/57/2003 z dnia 10 września 2003 r.);
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zbiczno obejmujący działki nr 271/1 – 271/3 (uchwała nr XIII/58/2003 z dnia 10 września 2003 r.);
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zbiczno obejmujący działki nr 169/37, 169/38, teraz 169/46-169/57 (uchwała nr XXXVI/203/2005 z dnia 27 lipca 2005 r.);
6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zbiczno obejmujący działki nr 219/8 – 219/14, 218/10 – 218/12, 205/1 – 205/3, 205/5 (uchwała nr XXXVII/208/2005 z dnia 28 września 2005 r.);
7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Żmijewko obejmujący działki nr 48/2, 48/4, 48/6, 48/7, 48/8, 48/12, 48/13, 48/15, 48/18 – 48/31, 53/22 – 53/24, 54/4, 54/5, 62/4, 62/6, 62/8 – 62/12 (uchwała nr III/16/2010 z dnia 29 grudnia 2010 r.);

8. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zbiczno obejmujący działki nr 166/1, 166/2, 166/3, 166/5, 166/6, 166/7 (uchwała nr III/16/2010 z dnia 28 września 2005 r.);

Plan jest w trakcie zmiany dla dz. nr 166/1 – 166/7 zmieniamy w zakresie możliwości wielkości zabudowy działek ze względu na wyłączenie planu z zakazów zawartych na obszarze Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy oraz zmiany części zabudowy wielorodzinnej na jednorodziną.

9. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Bachotek obejmujący działkę nr 255/4 (własność prywatna) (uchwała nr XXXII/178/2017 z dnia 21 marca 2017 r.).

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką.

5.2.1. Charakterystyka gminy

• POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Zbiczno jest to gmina wiejska usytuowana w północno-centralnej części Polski, wschodniej części Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w powiecie brodnickim. Północno-wschodnia granica gminy stanowi jednocześnie fragment granicy województwa Kujawsko-Pomorskiego z województwem Warmińsko-Mazurskim. Gmina Zbiczno sąsiaduje z gminami Biskupiec, Kurzętnik (w województwie Warmińsko-Mazurskim) oraz miastem i gminą Brodnica, Brzozie, Bobrowo i Jabłonowo Pomorskie (w województwie Kujawsko-Pomorskim). Strukturę administracyjną gminy Zbiczno tworzy 36 miejscowości (wsi i osad) w tym 12 sołectw – Brzezinki, Ciche, Czystebłota, Gaj-Grzmięca, Lipowiec, Najmowo, Pokrzydowo, Sumowo, Sumówko, Zastawie, Zbiczno, Żmijewko.

W niewielkiej odległości od granic gminy Zbiczno znajduje się droga krajowa nr 15.

• ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym Polski, Gmina Zbiczno usytuowana jest w megaregionie Pozaalpejskiej Europy Środkowej, prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, makroregionie Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego oraz na terenie dwóch mezoregionów: Pojezierze Brodnickie oraz Dolina Drwęcy.

Obszar Gminy Zbiczno położony jest w zlewni Wisły. W układzie hydrograficznym, przeważająca część obszaru gminy znajduje się w dorzeczu Drwęcy: w zlewni Skarlanki i Strugi Brodnickiej. Niewielki fragment w północno-zachodniej i południowo-zachodniej części obszaru znajduje się w dorzeczu Osy – zlewni Lutryny. Pod względem hydrograficznym obszar ten należy do środkowej części dorzecza Drwęcy.

W gminie Zbiczno znajduje się około 40 jezior o łącznej powierzchni ok. 1220 ha, co odpowiada 9,2% powierzchni całej gminy. Największym pod względem powierzchni jeziorem leżącym w całości w gminie Zbiczno jest Sosno liczące ok 188 ha. Pod względem objętości największe jest jezioro Zbiczno.

Na terenie gminy Zbiczno, ze względu na wysokie walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe, utworzono/ustanowiono różnorodne formy ochrony przyrody:

- Brodnicki Park Krajobrazowy,
- Obszary siedliskowe NATURA 2000 – PLH040036 – Ostoja Brodnicka oraz PLH 280001 „Dolina Drwęcy”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy,
- Rezerваты przyrody „Bachotek”, „Bagno Mostki”, „Mieliwo”, „Okonek”, „Retno”, „Rzeka Drwęca”, „Stręszek”,
- Użytki ekologiczne,
- Pomniki przyrody.

• KULTURA

Obcowanie z kulturą odgrywa ogromną rolę w życiu każdego człowieka. Wpływa na kształtowanie właściwych postaw, rozwój intelektualny, stanowi alternatywę do spędzania wolnego czasu dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Za propagowanie i rozwój życia kulturowego w gminie Zbiczno odpowiada Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Zbicznie (GOKSiR). Do głównych form działalności GOKSiR w Zbicznie należą między innymi edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę, współpraca i wymiana kulturalna z innymi placówkami kultury, organizacja rajdów pieszych, uprawianie turystyki oraz poznawanie dziedzictwa kultury i tradycji polskiej, realizacja innych zadań wynikających z potrzeb społecznych w zakresie kultury, oświaty, sportu i rekreacji.

W celu jak najlepszej realizacji wszystkich form działalności kulturowej GOKSiR w Zbicznie dysponuje ośmioma świetlicami położonymi odpowiednio w miejscowościach: Zbiczno, Brzezinki, Ciche, Lipowiec, Najmowo, Pokrzydowo, Sumowo i Sumówko oraz czterema bibliotekami: Gminna Biblioteka Publiczna w Zbicznie, Filia biblioteki w Cichem, Filia biblioteki w Pokrzydowie, Filia Biblioteki w Sumowie.

Ponadto GOKSiR w Zbicznie jest organizatorem oraz współorganizatorem wielu imprez o charakterze gminnym takich jak: Dni Gminy Zbiczno, Złot Motocyklowy, Dożynki Gminno-Parafialne, Festiwal Piosenki Romantycznej, liczne festyny rodzinne i sportowe, a także o charakterze ponadlokalnym: Festiwal Reggae Rock.

Szerzeniem kultury na terenie gminy Zbiczno zajmują się także aktywnie działające zespoły, stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich:

- Zespół wokalny-instrumentalny „Wesołe Kumoszki” ze Zbiczna,
- Zespół wokalny „Pokrzydowianki” z Pokrzydowa,
- Koło Plastyczne w Pokrzydowie,
- Koła Gospodyń Wiejskich w Sumowie, Ciche,
- Stowarzyszenie „Zgodnie z Naturą i Tradycją” ze Zbiczna,
- Stowarzyszenie „Rozwoju wsi Pokrzydowo i okolic” z Pokrzydowa,
- Stowarzyszenie „Dla dawnych odmian i ras” z Pokrzydowa,
- Kujawsko-Pomorskie Stowarzyszenie Producentów Ekologicznych EKOŁAN z Pokrzydowa,
- Stowarzyszenie Rozwoju Regionu „Bądźmy razem” z Sumowa,
- Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturowe Pojezierze Brodnickie,
- Towarzystwo „Przyjaciół Gminy Zbiczno”.

• TURYSTYKA

Urozmaicony krajobraz, duże powierzchnie leśne, liczne jeziora, czystość terenu gminy Zbiczno, unikatowa fauna i flora sprzyjają rozwojowi aktywnych form turystyki. Na terenie gminy Zbiczno znajdują się liczne piesze i rowerowe szlaki turystyczne, wodne szlaki turystyczne oraz leśne i kajakowe ścieżki dydaktyczne.

Wykaz pieszych szlaków turystycznych:

- **KP-4080-n (szlak niebieski): im. Romana Sołtyśńskiego:** szlak z Górzna do Bachotka przebiegający przez Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. Wędrówka tym szlakiem zapewnia czynny wypoczynek i stwarza możliwość podziwiania przepięknej przyrody.
- **Brodnica – Rezerwat przyrody Mieliwo – Ostrowite:** szlak niebieski z Brodnicy do miejscowości Ostrowite o długości 29 km, biegnący nad brzegami licznych jezior Pojezierza Brodnickiego i przechodzący w pobliżu rezerwatu przyrody „Mieliwo”.
- **Szlak zielony:** szlak z Górzna do Łąkorza o długości 56 km przebiegający przez ciekawe i urokliwe zakątki Pojezierza Brodnickiego.
- **Szlak żółty – KP-231-y/WM-231-y:** szlak stanowi odcinek międzynarodowego szlaku turystycznego E-11 Słubice – Ogrodniki.

Wykaz ścieżek dydaktycznych:

- **Leśna ścieżka dydaktyczna „Grabiny”** – to trasa o długości około 4,5 km, która swoim zasięgiem obejmuje północną część Nadleśnictwa Brodnica, Leśnictwo Grabiny.
- **Leśna ścieżka dydaktyczna „Zarośle”** – to trasa o długości około 4 km, położona na terenie leśnictwa Zarośle. Przebieg ścieżki ma na celu pokazanie miejsc odnowienia gniazdowego dębu i buka z sadzenia oraz obsiewu górnego, roślinności terenów podmokłych, widoku na rynnowe Jezioro Sosno, szkółki leśnej oraz Leśniczówki Zarośle.
- **Leśne ścieżki dydaktyczne „Bobrowiska” i „Retno”** – „Bobrowiska” to trasa o długości około 3 km prowadząca wzdłuż zachodniego brzegu Rzeki Skarlanki na północ od miejscowości Grzmięca. Najważniejszymi punktami tej pieszej ścieżki są: nieczynny młyn

wodny, elektrownia wodna, wylęgarnia ryb w Grzmięcy, torfowiska, bór sosnowy, a także miejsca obserwowania ptaków. „Retno” to trasa rowerowa o długości około 10 km, która swoim zasięgiem obejmuje południowo-wschodnią część Brodnickiego Parku Krajobrazowego.

– **Kajakowa ścieżka dydaktyczna „Bachotek”** – to trasa wodna o długości około 9 km, która swój bieg rozpoczyna w miejscowości Grzmięca. Przebieg ścieżki ma na celu pokazanie półwyspu „Okopy” ze śladami grodziska wczesnośredniowiecznego, roślinności wodnej, połąci chronionych grzybni białych, zabagnioną dolinę rzeczną, rezerwat „Bachotek” oraz zwierzęta i ptactwo wodne.

– **Ścieżka dydaktyczna „Historia Rybactwa Śródlądowego”** – ciąg pieszo-rowerowy w niezagospodarowanym terenie bagienno-łąkowym w miejscowości Zbiczno, usytuowanym na ciągu zaniżenia terenu przebiegającym na osi Jezior Wysokie Brodno – Ciche. Szlak usytuowany wzdłuż cieku wodnego płynącego częściowo jako ciek podziemny, częściowo jako rów melioracyjny, łączący naturalne oczka wodne, usytuowane w opowie terenem łąkowo-polowym. Obszar usytuowany wewnątrz trasy ścieżki dydaktycznej charakteryzuje się istnieniem ciągu oczek wodnych połączonych rowami (aktualnie zarośniętymi i niedrożnymi), tworzącymi liczne zastoiska wodne z roślinnością bagienno-łąkową, zadrzewieniem wierzbą i olchą oraz specyficzną florą. Wzdłuż ścieżki oraz na tarasie ziemnym usytuowanym pomiędzy trasą ścieżki, a terenem zagospodarowanym przewiduje się usytuowanie wyposażenia niezbędnego do celów szkolenia, wypoczynku i rekreacji.

Wykaz wodnych szlaków turystycznych:

– **Szlak Drwęcy (szlak kajakowy)** o przebiegu Ostróda – Nowe Miasto Lubawskie – Brodnica – Golub Dobrzyń – Toruń. Drwęca jest częścią szlaku „Pętli Toruńskiej” ma połączenie z Pojezierzem Brodnickim i jez. Jeziorak. Atrakcją tego szlaku wodnego stanowią zabytkowe miasta: Nowe Miasto Lubawskie, Brodnica, Golub Dobrzyń i Toruń. Drwęca należy do łatwych szlaków kajakowych. Na terenie Gminy Zbiczno łączą się dwa odcinki spływów kajakowych organizowanych na szlaku: Nowe Miasto – Szramowo o długości około 20 km oraz Szramowo – Brodnica o długości około 30 km.

– **Szlak Brodnicki** o przebiegu Bachotek – Łąkorz – Brodnica. Szlak ten, można traktować jako odgałęzienie szlaku Drwęcy. Długość szlaku wraz z odgałęzieniami wynosi około 55 km, na jego przebycie potrzeba 4 do 7 dni. Na terenie gminy Zbiczno szlak ten prowadzi poprzez Jezioro Bachotek, Jezioro Strażym, Jezioro Zbiczno, Jezioro Karaś, Jezioro Ciche, Jezioro Strzemiuszek, Jezioro Kurzyny, Jezioro Robotno, Jezioro Dębno, Jezioro Głowińskie, Jezioro Mieliwo, Jezioro Sośno, Jezioro Łąki.

– **odcinek Polskiej Drogi Św. Jakuba (Camino Polaco)** – przez teren gminy Zbiczno wzdłuż gminnej drogi publicznej nr 080225C (Szramowo, Ławy Drwęczne) przebiega odcinek Polskiej Drogi Św. Jakuba (Camino Polaco), która w ujęciu krajowym łączy miejscowości Ogrodniki i Trzemeszno. Przebieg Polskiej Drogi Św. Jakuba nawiązuje do długodystansowego szlaku E-11 oraz lokalnych szlaków pieszych. W miejscowości Trzemeszno droga łączy się z prowadzącą z Mogiła w stronę Gniezna Wielkopolską Drogą św. Jakuba. Natomiast za Gniezmem, w Murowanej Goślinie istnieje możliwość kontynuowania wędrówki Drogą Wielkopolską i Drogą Dolnośląską w kierunku Zgorzelca lub Lubuską Drogą św. Jakuba w stronę Słubic.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy¹

Liczne znaleziska archeologiczne świadczą, że tereny wchodzące w skład gminy Zbiczno zamieszkiwane były już od wczesnego średniowiecza. Na danym terenie ścierały się wpływy Słowian i Prusów. Na początku XI w. obszar gminy wchodził w skład wczesnopiastowskiej monarchii Bolesława Chrobrego. Od 1075 r. władzę kościelną na tym terenie sprawował biskup płocki. W 1216 r. powstało tu biskupstwo pruskie, którego zadaniem była chrystianizacja pogan. W 1228 r. ziemia chełmińska (w tym tereny wchodzące w skład gminy Zbiczno) została nadana Krzyżakom przez księcia Konrada Mazowieckiego. W 1243 r. nastąpił podział diecezji pruskiej. Powstała diecezja chełmińska ze stolicą w Chełmży. Po podpisaniu 11 Pokoju Toruńskiego, wieńczącego tzw. wojnę trzynastoletnią, skończyło się panowanie krzyżackie. Tereny obecnej gminy wchodziły wówczas w skład powiatu michałowskiego należącego do Prus Królewskich. W wyniku I Rozbioru Polski teren ten włączono do Prus. W styczniu 1920 r. ziemie gminy wyzwolone przez wojska generała J. Hallera, powróciły do Polski. Powstał powiat brodnicki wchodzący w skład województwa pomorskiego ze stolicą w Toruniu. Wrzesień 1939 r. zapoczątkował okupację hitlerowską. Wyzwolenie nastąpiło w dniach 21 – 23 stycznia 1945 r. dzięki wojskom II Frontu Białoruskiego. W latach powojennych gmina Zbiczno stanowiła jedną z gmin powiatu brodnickiego, należącego do ówczesnego województwa bydgoskiego. W 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej gmina weszła w skład województwa toruńskiego. W wyniku kolejnej reformy administracyjnej, od dnia 1 stycznia 1999 r. gmina Zbiczno znajduje się w obrębie województwa kujawsko-pomorskiego.

Zbiczno – wieś znana pod nazwami „Bickschen”, „Busne” i „Stibitz”. Za czasów krzyżackich należała do komturstwa brodnickiego. W 1428 r. mieszkańcy wsi na skutek tzw. wojny głodowej (1414 – 1418) uprosili komtura brodnickiego Mikołaja Nikeritz, aby dotychczasową dań zbożową (dawali 6 kor. żyta, 3 kor. jęczmienia i 3 kor. owsa, oraz 1 wiardunek) zamienił na dań pieniężną. Ich prośba spowodowana była osadzeniem zaledwie 8 spośród 66 włók ziemskich. Komtur przychylny ich prośbie, wprowadził także na terenie Zbiczna prawo chełmińskie (niemieckie). Zgodnie z tym została podpisana umowa pomiędzy Komturem a osadnikami, którymi przewodził Sołtys – Janusz Gomoła (lub Gomala). Według umowy, za ściągnięcie osadników i przewożenie grupie Sołtys otrzymał w bezpłatne posiadanie 6 włók ziemskich i pobierał 1/3 opłat z sądownictwa i 1/6 ze zbieranych czynszów.

W latach 1437 – 1438 wieś należała do Komtura Brodnickiego. Jej areał wynosił 60 łanów chłopskich. Dochód wpływał w tym czasie jedynie z 13 łanów osiadłych, a dwie karczmy stały opustoszałe. 47 łanów nie było uprawiane i porośło krzewami i młodym lasem. Po wojnie 13-letniej (1454 - 1466), Zbiczno wraz z Brodnicą, jako część Prus Królewskich została włączona do Państwa Polskiego. Administracyjnie, jako wieś królewska – do województwa chełmińskiego, powiatu i klucza brodnickiego. Uznana została za własność króla. Miejszem oddawania dziesięciny w postaci półkorcy żyta i owsa była parafia Świętego

¹ „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.” T. 1 - T. 15, Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy Zbiczno, Zbiczno 2002 r., <http://atlaswsi.pl/>

Ducha w Brodnicy, która mieściła się na dzisiejszej ulicy Kamionka. Jej proboszcz posiadał w Zbicznie 14 zarobnych morgów. W 1527 r. Zygmunt I potwierdził posiadanie przez parafię Świętego Ducha gruntów w Zbicznie (dokumentem „extra muros Brodnicenses”) Parafia ta miała także prawo połowu ryb na jeziorze Zbiczno na własne potrzeby. Od 1535 r. Zbiczno stanowiło w dużej części własność królewską pod nazwą Sbyczno. W 1570 r. własność królewska składa się z 46 łanów chłopskich, 6 łanów sołtysich, 4 łanów lemańskich, karczmy, zagrodników i rybaków. Po utworzeniu piechoty wybranieckiej, Zbiczno stało się wsią, w której osiedlili się tzw. wybrańcy z terenu Starostwa Brodnickiego. Posiadali oni pewne nadziały ziemi, które uprawiali w czasie pokoju. Jednak w trakcie działań wojennych, uzbrojeni i odpowiednio wyekwipowani wyruszali na wyprawy wojenne. Nie wiadomo ilu mieszkańców liczyło Zbiczno przed potopem szwedzkim (1655 – 1660). Po wyniszczającej wojnie, w roku 1664 r. wieś liczyła tylko 2 zagrodników, 2 rajtarów i 1 karczmarza. W 1724 r. na części królewskiej mieszkał sołtys oraz 13 chłopów, a na części kościelnej – jeden leman i 5 chłopów. Źródła pisane z 1738 r. potwierdzały w Zbicznie obecność 8 wybrańców piechoty wybranieckiej, których dwór nielegalnie zmuszał do różnych powinności pańszczyźnianych. Po I rozbiórce Polski, Zbiczno dostało się pod panowanie pruskie i łącznie z przysiółkami stanowiło obszar 4000 morgów. Do ciekawostek należy zaliczyć fakt wydobywania i wypalania wapna w dwóch piecach na półwyspie jeziora Zbiczno, zwanym Gwizdała. W 1806 r. powstała w Zbicznie ludowa szkoła 3-klasowa. W 1885 r. wieś liczyła 952 mieszkańców, w tym: 628 katolików, 319 ewangelików i 5 Żydów, oraz 120 domów mieszkalnych.

Obecnie w Zbicznie mieści się siedziba Urzędu Gminy.

Bachotek – miejscowość nad jeziorem o tej samej nazwie. Wzmiankowana jako Bochet po raz pierwszy w dokumencie komturii brodnickiej z 1446 r. Właścicielem miejscowości był Lampert. W 1511 r. Mikołaj Reichstenffen sprzedał swoją część dóbr pomiędzy miejscowościami Jajkowo a Pokrzydowo Janowi Szadlińskiemu alias Bochockiemu. W czasie wojen szwedzkich w XVII wieku całkowicie zniszczona. Dokument z 1789 r. informował, że we wsi istniało „6 dymów” a był to wówczas majątek i folwark należący do Władysława Zagórskiego. W 1895 r. majątek Bachottek został przejęty przez Bank Rolny i nastąpiła jego parcelacja.

Brzezinki – miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w 1676 r. jako Birkenek, własność gdańszczanina Gottfrieda Moller. Od 1867 r. do zakończenia II Wojny Światowej występuje pod nazwą Birkenek. Ostatnim właścicielem istniejącego tu majątku byli Margaret Holzel (od 1895 r.), a przed 1939 r. Niemiec – Neubecken. Po 1945 r. utworzono tu PGR Brzezinki, który od 1994 r. należy do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa wydzierżawiona spółce „ROLPOLE”.

Ciche – miejscowość położona na rozległej polanie otoczona dużymi kompleksami leśnymi, pomiędzy rynną jezior Ciche – Zbiczno. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1700 r. jako wieś Stillwalde-Ciche. W roku 1880 – Czichen liczące 2757 mórg obszaru, 83 domy mieszkalne, 538 katolików i 139 ewangelików. Do wsi wg danych z 1921 r. należą wybudowania i osady: Budy, Marianowo, Robotno-Fitowo, Podbrodnica. W miejscowości tej rozwinięte było plecionkarstwo (z wikliny i korzeni) oraz garncarstwo. Przed I Wojną

Świątówą pobierano myto za przejazd drogą z Cichego do Brodnicy. Od połowy XIX w. istniała tu szkoła ewangelicka mieszcząca się w murowanym budynku, a w latach 1927/28 powstaje szkoła polska. Od 1945 r. kościół katolicki mieści się w budynku dawnej szkoły ewangelickiej.

Czysteblota – nazwa wsi po raz pierwszy występuje w dokumencie z 1738 r. jako Czysteblott. Wzmianka 1800 r. informuje, że istniał tu przytułek dla starców.

Gaj-Grzmięca – miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w 1738 r. jako Gaj Grzmięcki – nowa kolonia. W 1773 r. – 3 gospodarstwa na 3,5 włókach chełmińskich, w 1789 r. – 4 dymy.

Godziszka – pierwsza wzmianka pochodzi z 1672 r. W okresie wojen szwedzkich wieś (o nazwie Godzishen) zostaje całkowicie zniszczona. Informacja z 1753 r. podaje, że we wsi osiedlają się protestanci, a zapis z 1789 r. informuje, że jest tu „11 dymów”.

Lipowiec-Bartnild – wieś znana pod nazwą niem. Lipowietz Bartniki, położona przy trakcie bitym jabłonowsko-brodnickim, o pół mili od Brodnicy, w okolicy lesistej. W 1885 r. jej obszar wynosił 270 morg, a wieś liczyła 78 ewangelików i 51 katolików oraz 31 budynków.

Lipowiec-Rumunki – wieś znana pod nazwą niem. Lipowietz Rumunki, położona w lesistej okolicy nad Drwęcą, przy granicy powiatu lubawskiego. W 1885 r. jej obszar wynosił 521 morg, a wieś liczyła 109 ewangelików i 16 katolików oraz 26 budynków. Wieś podlegała pod parafię i szkołę w Pokrzydowie oraz pod pocztę w Kurzętniku.

Ładnówko – przysiółek wchodzący w skład sołectwa Ciche, położony przy szosie Ciche – Łąkorz. Do dziś zachowały się tu XIX-wieczne budynki z gliny i drewna.

Ławy Drweczne – Drewenzbank – w 1738 r. nowe osiedle królewskie o 2 gospodarstwach. W 1789 r. każdy z dwóch gospodarzy otrzymuje po 2 włóki chełmińskie ziemi. Obecnie miejscowość nie zamieszкана.

Najmowo – dobra rycerskie znane pod nazwą niem. Naymowo. Udokumentowane w 1414 r. jako Neyme. Właścicielem był Feliks Ossowski. Według krzyżackich ksiąg szkodowych z 1414 r. Najmowo i Kruszyny poniosły 1000 grzywien szkody. W 1667 r. Najmowo dzieliło się na dwie części: jedną szlachecką w posiadaniu Czecholewskiego oraz drugą królewską, w niej siedziało 10 czynszowników, którzy byli zobowiązani i do mesznego według panującego zwyczaju. W 1868 r. wieś liczyła 5 ewangelików i 135 katolików.

Pokrzydowo – jedna z największych miejscowości gminy Zbiczno. W latach 1437 – 1438 była to kościelna wieś czynszowa Zakonu Krzyżackiego komturstwa brodnickiego o 52 łanach chłopskich znana pod nazwą Gottetelar (Pole Bogów), gdzie czynsz płacono na zamku w Brodnicy. Liczyło wówczas 60 włók, z których sołtys i pleban mieli po cztery włóki wolne. W tym okresie był tu już kościół. Miejscowość tę określano również nazwą Gottersfelde lub Gottfridsfelde. Wzmianki z XV w. informowały o dużych stratach podczas wojny króla Władysława Jagiełły z Zakonem (Pokrzydowo miało 800, a kościół 100 grzywien szkody). Przez te tereny ciągnęły wojska krzyżackie z Brodnicy pod Kurzętnik, który Krzyżacy silnie obwarowali. Spodziewano się, że Jagiełło z wojskiem przejdzie w tych okolicach rzekę Drwęcę. Wojska polskie dowiedziawszy się o obwarowaniu Kurzętnika, wycofały się pod

Lidzbark i Działdowo. Zaraz po wojnie Krzyżacy zaczęli kolonizować swoje posiadłości i sprowadzali do Pokrzydowo osadników. W 1535 r. wieś nosiła nazwę Coprzydowo, stanowiła własność królewską z karczmą i kowalem, a w 1568 r. została kupiona przez rycerza Albrechta Uzydowskiego. Od 1567 r. używa się nazwy – Pokrzydowo.

Fale wojen szwedzkich spustoszyły Pokrzydowo. W 1772 r., po I rozbiórce Polski, dostaje się pod panowanie pruskie i nastąpiła ponowna kolonizacja miejscowości. Osadnicy ci przetrwali tu do połowy XIX w. Od 1816 r. istnieje tu szkoła, a murowany kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP wzniesiono w latach 1864 – 1866 w miejsce starego, drewnianego kościoła (pod wezwaniem Św. Wawrzyńca), który spłonął w 1806 r.

W 1868 r. wieś liczyła 354 mieszkańców (w tym 319 katolików i 35 ewangelików), 63 budynki w tym 34 domy mieszkalne, parafia ewangelicka w Brodnicy, katolicka na miejscu.

W 1903 r. powstał w Pokrzydowie chór kościelny założony przez organistę Marcelego Cerafickiego, a w 1910 r. ks. Proboszcz, Roman Dembiński, zakłada Kółko Rolnicze, jako organizację kultywującą tradycję polską. Działalność tej organizacji skierowana była przeciw kolonistom niemieckim, których sprowadzono tu po parcelacji majątku w Pokrzydowie. Do I wojny światowej Kółko Rolnicze prowadziło bardzo ożywioną działalność w zakresie podnoszenia stanu gospodarki rolnej (sprowadzono maszyny, sztuczne nawozy, nowoczesne narzędzia rolnicze, prowadzono kursy dla rolników).

W czasie I wojny światowej jego działalność ulega zawieszeniu, po wojnie wraca do swych poprzednich działań.

W 1903 r. założono chór kościelny, który w 1909 r. przekształcił się w Towarzystwo Śpiewu „Lutnia”, które osiągnęło spore sukcesy i uznanie w okolicy, śpiewając po polsku i po łacinie. W czasie I wojny światowej również działalność towarzystwa została zawieszona. Powodem było powołanie dyrygenta w szeregi armii niemieckiej. Po wyzwoleniu 18 stycznia 1918 r. „Lutnia” wznowiła swą działalność.

Na cmentarzu przykościelnym pochowany jest ks. Roman Dembiński (ur. w 1876 r. w Łowinie nad Wisłą) proboszcz parafii Pokrzydowo w latach 1907 – 1940. Działacz niepodległościowy i społeczny. Aresztowany przez hitlerowców, przebywał w obozie koncentracyjnym w Stutthofie. Zwolniony z obozu, zmarł z wycieńczenia 29.12.1940 r.

Ks. Jan Kamrowski (urodzony w 1820 r. w Królówlesie k/Starogardu Gdańskiego) działacz narodowy w okresie zaborów, karany przez władze pruskie w okresie „Kulturkampf”, budowniczy kościoła w Pokrzydowie, proboszcz parafii w latach 1852 – 1890. Honorowy obywatel miasta Brodnicy. Zmarł w 1890 r. w Pokrzydowie, pochowany na cmentarzu obok kościoła.

Równica – miejscowość wzmiankowana po raz pierwszy w 1738 r. jako nowe osiedle królewskie.

Sosno – miejscowość wzmiankowana w 1407 r. jako Sossenaw, Sossenau, Susnaw lub Sustnaw. Była własnością rycerską w komturstwie brodnickim na 13 łanach, z obowiązkiem do 1 służby w zbroi lekkiej. Zapiski z 1557 r. podają, że była to własność Pawła i Tomasza Sosnowskich. W 1857 r. właścicielem Sosna Szlacheckiego zostaje Józef Czapski, a 20 lat później – Czapliński.

Strzemiuszczek – w 1738 r. wzmiankowany jako osada rybacka. Od końca XVIII w. jeziorem dysponuje Klasztor Reformatorów w Brodnicy, a do 1837 r. wieś była własnością miasta Brodnicy. Dziś stanowi przysiółek wsi Grzmięca.

Sumowo – dobra rycerskie znane pod nazwą niemiecką Gross Summe, Sommau, a około 1667 r. pod nazwą Szumom, podległe pod parafię katolicką Bobrowo. Powierzchnia dóbr wynosiła 666 ha. W 1526 r. nosiła nazwę Maius Sommowo i stanowi własność rycerską w komturstwie brodnickim. Wizytacja Strzesza z lat 1667 – 1672 donosi, że Sumowo dzieliło się na 3 posiadłości szlacheckie: jedno dzierżył Samuel Czecholewski, drugie Gabryel Chelstowski, trzecie wdowa Chebtowska. W 1885 r. w drodze subhasty nabył owe dobra kapitalista Katz z Królewca. W 1885 r. wieś liczyła 188 katolików, 18 ewangelistów i 1 Żyd.

Sumówko – dobra rycerskie jeziorem w powiecie brodnickim znane pod nazwą niemiecką Klein Summe lub Summe, podległe pod parafię katolicką Bobrowo. Powierzchnia dóbr wynosiła 527 ha. W 1447 r. właścicielem jest Jan z Wichulca, a w 1570 r. – Wojciech Sumowski. Od 1700 r. używa się nazwy Sumówko. W latach 1844 – 1883 stanowi jeden z trzech majątków rodziny Czaplinskih. Z początkiem XIX w. założono tu szkołę, istniała tu fabryka krochmalu i mleczarnia.

Szramowo – miejscowość wzmiankowana po raz pierwszy w 1418 r. jako majątek kościelny z obowiązkiem zaciągu wojennego. Właścicielem na prawie chełmińskim był wówczas Mikołaj Gutenberg. Używano wtedy nazwy Schamendorf. W latach 1423 – 1424 – stanowiła własność rycerską komturii brodnickiej z obowiązkiem do 1 służby w zbroi lekkiej. W 1526 r. Stanisław Szmard i jego synowie, Feliks i Mateusz otrzymują od Zygmunta I przywilej na wieś Szramowo w Ziemi Chełmińskiej, okręgu brodnickim. W 1570 r. właścicielką Szramowa była wdowa Szramowska, która posiada 4 łany chłopskie, karcznię, 4 zagrodników i szewca. W 1647 r. była majątkiem na 12 włókach, a w 1789 r. w skład posiadłości wchodziło „8 dymów”. Do 1887 r. jest majątkiem prywatnym.

Tomki – miejscowość na zachodnim krańcu gminy. W przeszłości występowała pod nazwami Thomen, Tommen, Tomken. Przed 1415 r. miejscowość ta była wsią chłopską w komturstwie radzyńskim o 22 łanach. W XVI w. stanowi własność szlachecką w powiecie michałowskim, parafia Lembark. Przed 1721 r. właścicielem majątku był Michał von Kalstein, potem jego następcy. W 1909 r. przechodzi na własność Państwa Pruskiego i dysponuje nim Komisja Kolonizacyjna dla Prus Zachodnich i Pomorza. W 1919 r. stała się własnością Państwa Polskiego. W 1903 r. powstała tu szkoła rolnicza, która w 1906 r. została przeniesiona do Brodnicy.

Zastawie – miejscowość wzmiankowana po raz pierwszy w 1738 r. jako Zastawien. Do roku 1859 łącznie z jeziorkiem stanowi osadę rybacką.

Zarośle – przysiółek na północ od Zbiczna, wzmiankowany w 1738 r. Od 1773 r. stanowi nową kolonię nadleśnictwa na królewskich obszarach leśnych.

Żmijewko – po raz pierwszy wzmiankowana w 1361 r. jako Klein Smeyaw – wieś czynszowa na 22 włókach. Żmijewko nosiło również nazwy: Cleyne Smiau, Czacken Smeyaw, Parwa Smygewko, Smyowa Parwa, Kleyn Smiewka. Około 1437 r. Żmijewko jest wsią Zakonu Krzyżackiego w Komturstwie Brodnickim (16 łanów dla pościańca listowego, 4 łany osiadłe,

11 łanów opustoszałych). Od 1535 r. stanowi własność królewską. W 1570 r. wieś położona administracyjnie w powiecie michałowskim, parafia Żmijewo, a jej właścicielem jest Wojciech Żmijewski (7,5 łana i 2 zagrodników).

Żmijewo – wieś kościelna znana pod nazwą niem. Ziniewo, w dok. Schmekm, Schleif, Snwen. Za czasów krzyżackich należała do komturstwa brodnickiego. W 1846 r. nabył Żmijewo, należące do dóbr karbowski, Hewolcke z Waliehnów. Dawniej posiadali te dobra Sypniewscy. Księga czynszowa z 1415 r. podaje że Żmijewo opiewało na włók 48. Kościół murowany pw. Św. Jakuba pochodzący z początków XIV w. stanowił filię do Brodnicy. Jeszcze w 1641 r. był kościołem parafialnym. Na wieży kościoła zawisły 2 dzwony z 1806 r. i 1750 r. Wsie Żmijewo, Żmijewko, Zbiczno i Zarośle były przyłączone do tej filii. Wizyta Strzesze z 1667 r. opiewała, że Żmijewo posiadało przywilej lokacyjny z 1298 r. nadana przez Konrada Seach, wystawiony na 50 włók. Do proboszcza należały 4 włóki. Oprócz tego do parafii należały: Karwowo, Zbyszno i Żmijewko. Kościół przez pewien czas był w rękę innowierców.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Zbiczno funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Zbiczno znajdują się 10 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 3 stanowiska archeologiczne (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Zbiczno

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1 2 3	Pokrzydowo	Zespół kościoła parafialnego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP: - kościół - cmentarz przykościelny - ogrodzenie terenu kościoła i cmentarza	A/1002	12.05.2006 r.
4 5 6	Tomki	Zespół dworsko-parkowy: - dwór - park - budynek obory	A/1361	04.06.1990 r. 01.10.1985 r. 04.06.1990 r.
7	Żmijewo	Kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła	A/369	07.02.1931 r.
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
8	Pokrzydowo	Grodzisko wczesnośredniowieczne (AZP 33-51, 2/2)	C/92	07.11.1969 r.
9	Pokrzydowo	Grodzisko późnośredniowieczne (AZP 33-51, 1/1)	C/101	24.11.1969 r.
10	Żmijewko	Grodzisko pierścieniowate wczesnośredniowieczne (AZP 34-51, 1/2)	C/96	12.11.1969 r.

• **Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, Pokrzydowo**

Pierwsza wzmianka o parafii pochodzi dopiero z początku XV w. W czasie wojny polsko-krzyżackiej w 1414 r. kościół w Pokrzydowie poniósł straty. Patronat nad kościołem sprawowali Krzyżacy. Prawdopodobnie kościół nosił od początku wezwanie św. Wawrzyńca.

W czasie dynamicznego rozwoju reformacji na ziemi chełmińskiej kościół w Pokrzydowie był przejściowo w rękach protestantów. Pod koniec XVI w. powrócił we władanie katolickie. Uległ zniszczeniu w czasie wojen polsko-szwedzkich. Nowa świątynia została pobudowana z fundacji Wojciecha Płaskowskiego w 1733 r. Prawdopodobnie około tego roku parafia w Pokrzydowie odzyskała swoją samodzielność.

Kościół spalił się w 1806 r. Przez kilkadziesiąt lat nabożeństwa odbywały się w kaplicy, na którą zaadoptowano stodołę. Starania o budowę nowego kościoła podjął ks. proboszcz Jan Kamrowski. Nowy kościół został zbudowany w latach 1864 – 1866. Konsekrowany dnia 16 września 1866 r. W późniejszym czasie zostały odbudowane budynki plebańskie, które spaliły się w 1881 r.

W latach 1993 – 1997 kościół został wyremontowany z inicjatywy księdza Zenona Żmijewskiego. Odnowiony został dach i wystrój wnętrza.

W XIV w. biskup płocki przeniósł parafię z kasztelańskiego grodu nad Osą do Pokrzydowa. Obecny kościół został zbudowany w 1866 r.

Kościół jest w stylu neoromańskim. Murowany z cegły, na kamiennej podmurówce. Korpus założony na planie prostokąta z kwadratową pięciokondygnacyjną wieżą od frontu oraz węższym i niższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium z prostokątną zakrystią i składzikiem.

Ściany korpusu - pięcioosiowe z osiami wyznaczonymi przez trójuskokowe, półkoliste zamknięte okna wydzielone pilastrami tworzącymi płytkie wnęki zwieńczone zygzakowym ceglany fryzem. W jednej ze ścian kruchta z trójuskokowym portalem wejściowym. Szczyty korpusu trójkątne, proste, dekorowane w zwieńczeniach okulusem. Korpus nakryty dachem dwuspadowym z dachówką zakładkową.

Wnętrze korpusu z odkrytą drewnianą więźbą, w prezbiterium kolebka, a w kruchcie podwieżowej sklepienie krzyżowe. Empora organowa z prospektem Organowym. Ściany dekorowane pilastrami połączonymi ze sobą nad rozglifionymi oknami fryzem arkadkowym.

Wyposażenie w przewadze neostylowe. Ponadto XVIII-wieczny konfesjonał i ławy pochodzące z kościoła Reformatorów w Brodnicy, rokokowy feretron z drugiej połowy XVIII w. z rzeźbą NMP Niepokalanego Poczęcia oraz drugi feretron z połowy XIX w. z rzeźbą Matki Boskiej Łąkowskiej. Granitowa kropielnica, zapewne średniowieczna, barokowo-ludowy krucyfiks z XVIII w. Organy o zewnętrznej oprawie neoklasycystycznej i współczesnym jej wyposażeniu instrumentu. Zbudowane przez Wilhelma Sauera w Frankfurcie nad Odrą.

• Kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła, Żmijewo

Pierwsze wzmianki na temat wsi pochodzą z 1298 r. Jednak historia osady jest zapewne znacznie wcześniejsza i może się wiązać z jednym z najstarszych grodzisk obronnych w tym rejonie. Mieściło się ono na wschodnim brzegu jeziora Niskie Brodno i było zasiedlane już w VII w. Sama lokacja Żmijewa w 1298 r. nierozdzielnie łączyła się z powstaniem miasta Brodnicy. Parafia w Żmiejewie została założona w 1 połowie XIV w. Prawdopodobnie więc w tym czasie Krzyżacy zbudowali tu kościół.

W okresie reformacji około 1565 r. kościół zajęli luteranie. Katolicy odzyskali świątynię dopiero po 32 latach – w 1597 r. Jednak na początku XVII w. kościół po raz drugi przejęli protestanci. Po ponownym przejściu go przez katolików, świątynia wymagała gruntownego remontu. Po śmierci wprowadzonego w tym czasie katolickiego proboszcza żmiejewska świątynia straciła samodzielność i od 1641 r. została przyłączona jako filia do kościoła w Brodnicy.

W trakcie wizytacji w 1670 r. zapisano w dokumentach: „Kościół pod wezwaniem Narodzenia Matki Boskiej”. Jednak według starszego zapisu z 1647 r. wynika, że świątynię wybudowano pod wezwaniem „Wniebowzięcia Matki Boskiej”. W późniejszym okresie wezwanie zmieniono na Jakuba Apostoła – patrona chroniącego od żywiołów. Ta zmiana miała się dokonać po wielkim gradobiciu, które nawiedzało te tereny.

W latach 1641 – 1921 świątynia w Żmiejewie była kościołem filialnym, a więc podlegającym kościołowi w Brodnicy. Dopiero w 1921 r. stała się odrębną parafią. W okresie powojennym do parafii w Żmiejewie dołączono część wsi Karbowo, którą wyłączono z parafii farnej w Brodnicy.

Kościół usytuowany jest na nieznanym wzniesieniu. Jest to budowla salowa, dziewięcioprzęsłowa oparta na planie wydłużonego prostokąta. Dolne ściany korpusu wymurowano z cegły w układzie wendyjskim, górne wraz z wieżą – w gotyckim. Mała, prostokątna zakrystia, z zachowanymi śladami łuków romańskich wybudowana została przy pierwszym przęśle wschodnim od północy. Główne wejście znajduje się pod w kwadratową wieżę. Portal posiada kształt ostrołuku obramowanego podwójnym profilowanym uskokiem z formowanej cegły. Drugie wejście mieści się w połowie długości korpusu kościoła od

południa. Ta boczna kruchta została dobudowana prawdopodobnie w 1 połowie XVII w. Świątynię pokrywa dach siodłowy, a nad wieżą namiotowy (kryte dachówką). W szczycie i na wieży widoczne są ślady pierwotnej konstrukcji dachu nad korpusem. Na szczycie mieści się ruchomy wiatrowskaz, a na wieży chorągiewka z datą „1730”.

Wyposażenie wnętrza pochodzi z XIV – XX w. Na szczególną uwagę zasługują zachowane na ścianie wschodniej fragmenty gotyckiej polichromii, przedstawiającej postać Jezusa Chrystusa w majestacie, a po jego bokach Matkę Bożą Dobrej Opieki i św. Krzysztofa. Malowidło ukazuje zapewne dzień Sądu Ostatecznego. Na ścianie zachodniej zachował się wizerunek postaci na koniu – św. Jerzego lub św. Marcina oraz inne niezidentyfikowane sceny i banderole z nieczytelnymi już inskrypcjami.

Większa część wnętrza została pokryta polichromią, którą wykonał około 1930 r. Stefan Wojciechowski. Ołtarz główny zbudowany został w stylu późnego renesansu zapewne w połowie XVII w. Zawiera on kilka gotyckich rzeźb. W kruchcie pod wieżą zawieszony jest ponadto późnobarokowy krucyfiks z XVIII w. Na uwagę zasługuje także konfesjonał z około 1540 r. z fragmentami późnogotyckich stall. Ponad obecnym stropem na obu ścianach szczytowych kościoła fragmentarycznie zachowała się gotycka polichromia z 2 połowy XIV w. Malowidło jest jednak znacznie uszkodzone i wyblakłe.

• Zespół dworsko-parkowy, Tomki

Zespół dworsko - parkowy to pozostałości folwarku należącego do majątku w Konojadach (gmina Jabłonowo), na który składają się dwór wraz z zabudową gospodarczą z około końca XIX w. oraz zabytkowy park o powierzchni 1,37 ha z początku XIX w.

Dwór pochodzi z końca XIX w. Wzniesiony został na planie wydłużonego prostokąta, murowany z cegły, fasadą skierowany na północny – zachód. Składa się z części głównej, parterowej, powstałej w miejscu poprzedniego dworu oraz przylegającej do niej od południowego – wschodu dwupiętrowej dobudówki. W 10-osiowej fasadzie znajduje się ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem. Elewacja ogrodowa 11-osiowa.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Na terenie gminy Zbiczno nie ma obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane).

Podstawą do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków gminy Zbiczno została opracowana w 2015 r., przyjęta zarządzeniem nr 63/2015 Wójta Gminy Zbiczno z dnia 31 grudnia 2015 r. Ewidencja nie została zaopiniowana przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W związku z tym poniżej przedstawiono spis obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków gminy Zbiczno przedstawia tabela poniżej (Tabela nr 2).

Tabela nr 2. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków gminy Zbiczno

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT FUNKCJA PIERWOTNA	NR DZ.	DATOWANIE
1	Bachotek		Park dworski	258/11	1911 r.
2	Bachotek		Cmentarz miejsce pamięci narodowej	722/7	1939 - 1945 r.
3	Brzezinki	18	Park dworski	76/21	XIX w.
4	Brzezinki		Cmentarz ewangelicki (rodowy)	76/47	pocz. XX w.
5	Brzezinki		Gorzelnia	76/36	pocz. XX w.
6	Brzezinki		Chlewnia w zespole podworskim	76/37	2 poł. XIX/XX w.
7	Brzezinki		Stajnie w zespole podworskim	76/36	2 poł. XIX w.
8	Brzezinki		Spichlerz	76/34	2 poł. XIX w.
9	Brzezinki		Kuźnia	76/36	2 poł. XIX w.
10	Ciche	31	Kościół dawna szkoła ewangelicka	131	przeł. XIX w.
11	Ciche		Cmentarz ewangelicki	251	poł. XIX w.
12	Ciche		Cmentarz parafialny	252	1921 r.
13	Ciche	35	Budynek mieszkalny	237	pocz. XX w.; przeb. pocz. XXI w.
14	Ciche	48	Budynek mieszkalny	244/3	1910 r.
15	Ciche	49	Budynek mieszkalny	123/2	1934 r.
16	Ciche	50	Budynek mieszkalny	122/3	pocz. XX w.
17	Ciche	53	Szkoła	120/5, 120/7	przeł. XIX/XX w.
18	Ciche	55	Budynek mieszkalny	118	pocz. XX w.
19	Czyste Błota	11	Budynek mieszkalny	36	przeł. XIX/XX w.
20	Czyste Błota	12	Budynek mieszkalny	8	przeł. XIX/XX w.
21	Czyste Błota	17	Budynek mieszkalny	31/1	pocz. XX w.
22	Czyste Błota	15	Budynek mieszkalny-Chata	32/2	przeł. XIX/XX w., przeb. 90 lata XX w.
23	Gaj-Grzmięca	1	Szkoła dawna Leśniczówka?	53/15	pocz. XX w.
24	Gaj-Grzmięca		Młyn wodny wraz z halą traka	53/15	pocz. XX w.
25	Gaj-Grzmięca	26	Szkoła	34	pocz. XX w.
26	Kaługa	1	Dworzec kolejowy	198	pocz. XX w.
27	Lipowiec	8A	Szkoła	61/9	pocz. XX w.
28	Lipowiec	8	Budynek w zespole szkoły	61/4	przeł. XIX/XX w.
29	Najmowo	6	Pałac	26/23	przeł. XIX/XX w.
30	Najmowo	4	Park dworski	26/23	1911 r.
31	Najmowo		Gorzelnia/młyn	26/23	przeł. XIX/XX w.
32	Najmowo		Magazyn z zespole folwarcznym	26/23	przeł. XIX/XX w.
33	Najmowo	22	Dworzec w zespole stacji kolejowej	21/3	poz. XX w.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

34	Najmowo	20	Budynek mieszkalny w zespole stacji kolejowej	21/1	pocz. XX w.
35	Najmowo	21	Budynek mieszkalny w zespole stacji kolejowej	21	pocz. XX w.
36	Najmowo	23	Budynek mieszkalny w zespole stacji kolejowej	21	pocz. XX w.
37	Najmowo		Budynek gospodarczy w zespole stacji kolejowej	21	pocz. XX w.
38	Pokrzydowo		Cmentarz parafialny	47, 46	poł. XIX w.
39	Pokrzydowo		Cmentarz ewangelicki	347	1910 r.
40	Pokrzydowo		Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	67	1864-1866 r.
41	Pokrzydowo		Cmentarz przykościelny	67	
42	Pokrzydowo		Ogrodzenie terenu kościoła i cmentarza	67	
43	Pokrzydowo	90	Dwór	154/4	przeł. XIX/XX w.
44	Pokrzydowo	19A	Budynek mieszkalny	171/3	pocz. XX w.
45	Pokrzydowo	20	Budynek mieszkalny	142/1	pocz. XX w.
46	Pokrzydowo	21	Budynek mieszkalny	169/5	pocz. XX w.
47	Pokrzydowo	26	Budynek mieszkalny	144	pocz. XX w.
48	Pokrzydowo	28	Budynek mieszkalny	151/4	przeł. XIX/XX w.
49	Pokrzydowo	30	Budynek mieszkalny	150	pocz. XX w.
50	Pokrzydowo	35	Budynek mieszkalny	62/2	2 ćw. XX w.
51	Pokrzydowo	40	Budynek mieszkalny	79	pocz. XX w.
52	Pokrzydowo	42	Budynek mieszkalny	108	1932 r.
53	Pokrzydowo	67	Budynek mieszkalny	139/3	2 ćw. XX w.
54	Pokrzydowo	76	Budynek gospodarczy	56/1	przeł. XIX/XX w.
55	Pokrzydowo	93	Budynek mieszkalny	349	1933 r.
56	Pokrzydowo	100	Budynek mieszkalny	69	przeł. XIX/XX w.
57	Pokrzydowo	101	Budynek mieszkalny	65	pocz. XX w.
58	Pokrzydowo	102	Budynek mieszkalny	72	pocz. XX w.
59	Pokrzydowo	103	Szkoła	71/2	pocz. XX w.
60	Pokrzydowo	104	Budynek mieszkalny	66	1880 r.
61	Pokrzydowo	105	Budynek mieszkalny - typ dwójniak	49/4	pocz. XX w.
62	Pokrzydowo	108	Budynek mieszkalny	68/2/ 68/11	2 ćw. XX w.
63	Pokrzydowo	109	Budynek mieszkalny	74/2	2 ćw. XX w.
64	Sosno Szlacheckie		Park dworski	185/19, 185/21	kon. XIX w.
65	Sosno Szlacheckie	5	Dwór	185/19	przeł. XIX/XX w.
66	Sumowo	32	Kościół	91,92	2 poł. XX w.
67	Sumowo		Cmentarz parafialny	142, 143/1	2 poł. XIX w.
68	Sumowo		Cmentarz ewangelicki	55	poł. XIX w.
69	Sumowo	31	Dwór, obecnie plebania	91	1 poł. XIX w.
70	Sumowo	13	Budynek mieszkalny	43/4	przeł. XIX/XX w.
71	Sumowo	31	Ogrodzenie w zespole podworskim	91,92	przeł. XIX/XX w.
72	Sumówko	6	Dwór - dawna szkoła	193/1	2 poł. XIX w.
73	Sumówko	6	Park dworski	193/1	2 poł. XIX w.
74	Sumówko	7	Budynek mieszkalny	264/3	pocz. XX w.
75	Sumówko		Budynek gospodarczy	193/2	2 poł. XIX w.
76	Sumówko		Ogrodzenie z zespole podworskim	193/2	2 poł. XIX w.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

77	Szramowo	29	Dworzec w zespole stacji kolejowej	39/1	przeł. XIX/XX w.
78	Szramowo	28	Budynek mieszkalny w zespole stacji kolejowej	39/1	przeł. XIX/XX w.
79	Szramowo	29A	Toalety, ob. budynek mieszkalny	39/1	
80	Szramowo	18	Dom drewniany w zagrodzie tzw. "Poniatówka"	34	2 ćw. XX w.
81	Szramowo		Kapliczka	153/5,155/1	pocz. XX w.
82	Tomki		Dwór	26	2 poł. XIX w.
83	Tomki		Park	26	pocz. XIX w.
84	Tomki		Budynek obory	26	2 poł. XIX w.
85	Tomki	10	Dom ogrodnika w zespole podworskim	26	2 poł. XIX w.
86	Tomki		Kapliczka		2 poł. XIX w.
87	Zarośle		Cmentarz ewangelicki	7164/1	poł. XIX w.
88	Zarośle		Polski rejon umocniony Zbiczno - Zespół fortyfikacji połowych z 1939, obiekt nr 1 tradytor jednostronny	214	lipiec-wrzesień 1939 r.
89	Zarośle		Polski rejon umocniony Zbiczno - Zespół fortyfikacji połowych z 1939, obiekt nr 1 tradytor dwustronny	220	lipiec-wrzesień 1939 r.
90	Zbiczno		Cmentarz ewangelicki	267	poł. XIX w.
91	Zbiczno		Cmentarz ewangelicki	162	2 poł. XIX w.
92	Zbiczno		Cmentarz choleryczny	127	pocz. XX w.
93	Zbiczno	41	Budynek mieszkalny	225/4	pocz. XX w.
94	Zbiczno	49	Budynek mieszkalny	3	pocz. XX w.
95	Zbiczno	62	Nadleśnictwo	704/1	ok. 1868 r.
96	Zbiczno	62	Obora	704/1	2 poł. XIX w., po 1868 r.
97	Zbiczno	62	Stodoła	704/1	2 poł. XIX w., po 1868 r.
98	Zbiczno		Park przy dawnym nadleśnictwie	704/1, 704/3	2 poł. XIX w., po 1868 r.
99	Zbiczno	77	Budynek mieszkalny	83/1	pocz. XX w.
100	Zbiczno	136	Budynek mieszkalny	182	pocz. XX w.
101	Zbiczno	138	Budynek mieszkalny	183/2	1937 r.
102	Zbiczno	139	Budynek mieszkalny	178	lata 30.te XX w.
103	Zbiczno	141	Budynek mieszkalny	175/2, 175/9	pocz. XX w.
104	Zbiczno	142	Budynek mieszkalny	176	1931 r.
105	Zbiczno	149	Budynek mieszkalny	78/9	kon. XIX w.
106	Zbiczno	150	Szkoła	79/3	pocz. XX w.
107	Zbiczno	153	Budynek mieszkalny	372/1	przeł. XIX/XX w.
108	Zbiczno	154	Budynek mieszkalny	383/2	przeł. XIX/XX w.
109	Zbiczno	155	Budynek mieszkalny	390	pocz. XX w.
110	Zbiczno	156	Budynek mieszkalny	384/7	pocz. XX w.
111	Zbiczno	161	Budynek mieszkalny	399/6	przeł. XIX/XX w.
112	Żmijewko	10	Szkoła	102/1, 102/3, 102/4	pocz. XX w.
113	Żmijewko		Aleja przydrożna kasztanowa	80/1	

			Żmijewo-Brzezinki		
114	Żmijewo		Kościół parafialny pw. św. Jakuba	109/1	ok. 1330 r.
115	Żmijewo	1	Cmentarz parafialny	110/1, 111	poł. XIX w.
116	Żmijewo		Cmentarz przykościelny	109/1	XIV w.
117	Żmijewo	2	Plebania	97/4	przeł. XIX/XX w.
118	Żmijewo	2	Budynek w zespole plebanii	97/4	przeł. XIX/XX w.
119	Żmijewo		Park dworski	98/1, 98/2, 98/4	XIX w.
120	Żmijewo	3	Dwór	98/2	przeł. XIX/XX w.
121	Żmijewo		Ogrodzenie dworu	98/2	przeł. XIX/XX w.
122	Żmijewo	23	Budynek mieszkalny	54/3	pocz. XX w.

5.5. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Zbiczno. Na terenie gminy znajduje się 289 stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 3 wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz stanowisk przedstawia tabela poniżej (Tabela nr 3). Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP 32-50, 32-51, 33-50, 33-51, 33-52, 34-50, 34-51).

Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Tabela nr 3. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Zbiczno

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
1	Ciche	32-50	10	2
2	Ciche	32-50	11	3
3	Ciche	32-51	1	1
4	Ciche	32-51	2	2
5	Ciche	32-51	3	3
6	Ciche	32-51	4	4
7	Ciche	32-51	5	5
8	Ciche	32-51	6	6
9	Ciche	32-51	7	7
10	Ciche	32-51	8	8
11	Ciche	32-51	9	9
12	Czyste Błota	32-52	1	83
13	Gaj-Grzmięca	33-51	1	9
14	Koń	33-50	1	124
15	Lipowiec	33-52	12	103
16	Lipowiec	33-52	13	104
17	Lipowiec	33-52	14	105
18	Lipowiec	33-52	15	106
19	Lipowiec	33-52	16	107
20	Lipowiec	33-52	17	108
21	Lipowiec	33-52	18	109
22	Lipowiec	33-52	19	110
23	Lipowiec	33-52	22	180
24	Lipowiec	33-52	23	181
25	Lipowiec	33-52	24	182
26	Lipowiec	33-52	25	183
27	Lipowiec	33-52	26	184
28	Lipowiec	33-52	27	185
29	Lipowiec	33-52	28	186
30	Lipowiec	33-52	29	187
31	Lipowiec	33-52	30	188
32	Lipowiec	33-52	31	189
33	Lipowiec	33-52	32	190
34	Lipowiec	33-52	33	191
35	Najmowo	34-50	1	77
36	Najmowo	34-50	2	78
37	Najmowo	34-50	3	79
38	Najmowo	34-50	5	86
39	Najmowo	34-50	6	92
40	Najmowo	34-50	7	93
41	Najmowo	34-50	8	94
42	Najmowo	34-50	9	95

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

43	Najmowo	34-50	10	96
44	Najmowo	34-50	11	97
45	Pokrzydowo	33-51	1	1
46	Pokrzydowo	33-51	2	2
47	Pokrzydowo	33-51	24	3
48	Pokrzydowo	33-51	25	4
49	Pokrzydowo	33-51	26	5
50	Pokrzydowo	33-51	27	6
51	Pokrzydowo	33-51	28	7
52	Pokrzydowo	33-51	29	8
53	Pokrzydowo	33-51	30	11
54	Pokrzydowo	33-51	31	12
55	Pokrzydowo	33-51	32	13
56	Pokrzydowo	33-51	33	14
57	Pokrzydowo	33-51	34	38
58	Pokrzydowo	33-52	3	150
59	Pokrzydowo	33-52	4	151
60	Pokrzydowo	33-52	5	152
61	Pokrzydowo	33-52	6	169
62	Pokrzydowo	33-52	7	170
63	Pokrzydowo	33-52	8	171
64	Pokrzydowo	33-52	9	199
65	Pokrzydowo	33-52	10	200
66	Pokrzydowo	33-52	11	201
67	Pokrzydowo	33-52	12	202
68	Pokrzydowo	33-52	13	203
69	Pokrzydowo	33-52	14	204
70	Pokrzydowo	33-52	15	205
71	Pokrzydowo	33-52	16	206
72	Pokrzydowo	33-52	17	207
73	Pokrzydowo	33-52	18	208
74	Pokrzydowo	33-52	19	209
75	Pokrzydowo	33-52	20	210
76	Pokrzydowo	33-52	21	211
77	Pokrzydowo	34-51	35	30
78	Pokrzydowo	34-51	36	31
79	Pokrzydowo	34-51	37	32
80	Pokrzydowo	34-52	22	43
81	Pokrzydowo	34-52	23	44
82	Równica	33-52	1	172
83	Strzemiuszek	33-51	1	10
84	Sumowo	33-50	1	7
85	Sumowo	33-50	2	8
86	Sumowo	33-50	3	9
87	Sumowo	33-50	4	10
88	Sumowo	33-50	5	11

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

89	Sumowo	33-50	6	15
90	Sumowo	33-50	7	16
91	Sumowo	33-50	8	17
92	Sumowo	33-50	9	29
93	Sumowo	33-50	10	30
94	Sumowo	33-50	11	31
95	Sumowo	33-50	12	32
96	Sumowo	33-50	13	33
97	Sumowo	33-50	14	34
98	Sumowo	33-50	15	35
99	Sumowo	33-50	16	39
100	Sumowo	33-50	17	40
101	Sumowo	33-50	18	45
102	Sumowo	33-50	19	102
103	Sumowo	33-50	20	103
104	Sumowo	33-50	21	106
105	Sumowo	33-50	22	107
106	Sumowo	33-50	23	108
107	Sumowo	33-50	24	109
108	Sumowo	33-50	25	110
109	Sumowo	33-50	26	111
110	Sumowo	33-50	27	112
111	Sumowo	33-50	28	113
112	Sumowo	33-50	29	122
113	Sumowo	33-50	30	123
114	Sumówko	33-49	59	18
115	Sumówko	33-50	1	4
116	Sumówko	33-50	2	5
117	Sumówko	33-50	3	6
118	Sumówko	33-50	4	12
119	Sumówko	33-50	5	13
120	Sumówko	33-50	6	14
121	Sumówko	33-50	7	22
122	Sumówko	33-50	8	23
123	Sumówko	33-50	9	24
124	Sumówko	33-50	10	25
125	Sumówko	33-50	11	26
126	Sumówko	33-50	12	27
127	Sumówko	33-50	13	28
128	Sumówko	33-50	14	36
129	Sumówko	33-50	15	37
130	Sumówko	33-50	16	38
131	Sumówko	33-50	17	41
132	Sumówko	33-50	18	42
133	Sumówko	33-50	19	43
134	Sumówko	33-50	20	44

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

135	Sumówko	33-50	21	46
136	Sumówko	33-50	22	47
137	Sumówko	33-50	23	48
138	Sumówko	33-50	24	49
139	Sumówko	33-50	25	50
140	Sumówko	33-50	26	51
141	Sumówko	33-50	27	52
142	Sumówko	33-50	28	53
143	Sumówko	33-50	29	54
144	Sumówko	33-50	30	66
145	Sumówko	33-50	31	67
146	Sumówko	33-50	32	68
147	Sumówko	33-50	33	69
148	Sumówko	33-50	34	70
149	Sumówko	33-50	35	71
150	Sumówko	33-50	36	72
151	Sumówko	33-50	37	73
152	Sumówko	33-50	38	74
153	Sumówko	33-50	39	75
154	Sumówko	33-50	40	76
155	Sumówko	33-50	41	77
156	Sumówko	33-50	42	78
157	Sumówko	33-50	43	79
158	Sumówko	33-50	44	80
159	Sumówko	33-50	45	98
160	Sumówko	33-50	46	99
161	Sumówko	33-50	47	100
162	Sumówko	33-50	48	101
163	Sumówko	33-50	49	104
164	Sumówko	33-50	50	105
165	Sumówko	33-50	51	114
166	Sumówko	33-50	52	115
167	Sumówko	33-50	53	116
168	Sumówko	33-50	54	117
169	Sumówko	33-50	55	118
170	Sumówko	33-50	56	119
171	Sumówko	33-50	57	120
172	Sumówko	33-50	58	121
173	Szramowo	33-52	1	62
174	Szramowo	33-52	2	63
175	Szramowo	33-52	3	64
176	Szramowo	33-52	4	65
177	Szramowo	33-52	5	66
178	Szramowo	33-52	6	67
179	Szramowo	33-52	7	68
180	Szramowo	33-52	8	69

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

181	Szramowo	33-52	9	70
182	Szramowo	33-52	10	71
183	Szramowo	33-52	11	72
184	Szramowo	33-52	12	73
185	Szramowo	33-52	13	74
186	Szramowo	33-52	14	75
187	Szramowo	33-52	15	76
188	Szramowo	33-52	16	77
189	Szramowo	33-52	17	78
190	Szramowo	33-52	18	79
191	Szramowo	33-52	19	80
192	Szramowo	33-52	20	81
193	Szramowo	33-52	21	82
194	Szramowo	33-52	22	83
195	Szramowo	33-52	23	84
196	Szramowo	33-52	24	85
197	Szramowo	33-52	25	86
198	Szramowo	33-52	26	87
199	Szramowo	33-52	27	88
200	Szramowo	33-52	28	89
201	Szramowo	33-52	29	90
202	Szramowo	33-52	30	91
203	Szramowo	33-52	31	92
204	Szramowo	33-52	32	93
205	Szramowo	33-52	33	94
206	Szramowo	33-52	34	95
207	Szramowo	33-52	35	96
208	Szramowo	33-52	36	97
209	Szramowo	33-52	37	98
210	Szramowo	33-52	38	99
211	Szramowo	33-52	39	100
212	Szramowo	33-52	40	101
213	Szramowo	33-52	41	102
214	Szramowo	33-52	60	111
215	Szramowo	33-52	21	112
216	Szramowo	33-52	42	113
217	Szramowo	33-52	43	114
218	Szramowo	33-52	44	153
219	Szramowo	33-52	45	154
220	Szramowo	33-52	46	155
221	Szramowo	33-52	47	156
222	Szramowo	33-52	48	157
223	Szramowo	33-52	49	158
224	Szramowo	33-52	50	159
225	Szramowo	33-52	51	160
226	Szramowo	33-52	52	161

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zbiczno na lata 2019 – 2022

227	Szramowo	33-52	53	162
228	Szramowo	33-52	54	163
229	Szramowo	33-52	55	164
230	Szramowo	33-52	56	165
231	Szramowo	33-52	57	166
232	Szramowo	33-52	58	167
233	Szramowo	33-52	59	168
234	Zastawie	33-52	1	179
235	Zastawie	33-52	2	173
236	Zastawie	33-52	3	174
237	Zastawie	33-52	4	175
238	Zastawie	33-52	5	176
239	Zastawie	33-52	6	177
240	Zastawie	33-52	7	178
241	Zastawie	33-52	-	217
242	Zbiczno	33-50	1	55
243	Zbiczno	33-50	2	56
244	Zbiczno	33-50	3	57
245	Zbiczno	33-50	4	58
246	Zbiczno	33-50	5	59
247	Zbiczno	33-50	6	60
248	Zbiczno	33-50	7	61
249	Zbiczno	33-50	8	62
250	Zbiczno	33-50	9	63
251	Zbiczno	33-50	10	64
252	Zbiczno	33-50	11	65
253	Zbiczno	33-51	13	15
254	Zbiczno	33-51	14	16
255	Zbiczno	33-51	15	17
256	Zbiczno	33-51	16	18
257	Zbiczno	33-51	17	19
258	Zbiczno	33-51	18	20
259	Zbiczno	33-51	19	21
260	Zbiczno	33-51	20	22
261	Zbiczno	33-51	21	23
262	Zbiczno	33-51	22	24
263	Zbiczno	33-51	23	25
264	Zbiczno	33-51	24	29
265	Zbiczno	33-51	25	30
266	Zbiczno	33-51	26	31
267	Zbiczno	33-51	27	32
268	Zbiczno	33-51	28	33
269	Zbiczno	33-51	29	34
270	Zbiczno	33-51	30	35
271	Zbiczno	33-51	31	36
272	Zbiczno	33-51	32	37

273	Żmijewko	33-51	13	26
274	Żmijewko	33-51	14	27
275	Żmijewko	33-51	15	28
276	Żmijewko	34-51	1	2
277	Żmijewko	34-51	3	4
278	Żmijewko	34-51	4	21
279	Żmijewko	34-51	5	22
280	Żmijewko	34-51	6	23
281	Żmijewko	34-51	7	24
282	Żmijewko	34-51	8	25
283	Żmijewko	34-51	9	26
284	Żmijewko	34-51	10	27
285	Żmijewko	34-51	11	28
286	Żmijewko	34-51	12	29
287	Żmijewko	34-51	2	41
288	Żmijewko	34-51	-	48
289	Żmijewko	34-51	-	49

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Zgodnie z art. 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:
  - 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
  - 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
  - 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust.1 pkt 3.

3. Wojewódzki Konserwator Zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, Wojewódzki Konserwator Zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje decyzję:

1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;

2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;

3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109 c. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów ruralistycznych wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznej wsi winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6miesiący do lat 8.

2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.

4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny – nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku.

5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny

zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej została przedstawiona analiza SWOT (Tabela nr 4), która skoncentrowana jest wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego gminy Zbiczno. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe gminy oraz podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych gminy.

W Tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE ZBICZNO	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zachowane obiekty sakralne; • obiekty małej architektury sakralnej w formie zabytkowych kapliczek; • opracowana gminna ewidencja zabytków; • obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy; • dogodne położenie komunikacyjne; • aktywnie działające Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Zbicznie, Koła Gospodyń Wiejskich i stowarzyszenia; • organizowanie imprez kulturalnych; mających na celu promocję gminy; • przynależność do Brodnickiego Obszaru 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • niezadawalający stan zachowania części obiektów zabytkowych; • brak uchwały na dotacje celowe, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; • niedostateczne oznakowanie zabytkowych obiektów;

<p>Funkcjonalnego (BOF);</p> <ul style="list-style-type: none"> • różnorodne formy ochrony przyrody – Brodnicki Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody, Obszary siedliskowe NATURA 2000, Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy, rezerваты przyrody, użytki ekologiczne, pomniki przyrody; • liczne piesze i rowerowe szlaki turystyczne, wodne szlaki turystyczne oraz leśne i kajakowe ścieżki dydaktyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewielka baza oraz zaplecze kulturowo – turystyczne.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • uwzględnienie w większym stopniu dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i programach rozwojowych gminy oraz powiązanie promocji zabytków z turystyką; • walory przyrodnicze stwarzające możliwości rozwoju usług rekreacyjno-wypoczynkowych o zasięgu regionalnym; • wzrastająca liczba właścicieli przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • kreatywność inwestorów turystycznych; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • rozszerzenie i polepszenie bazy noclegowej i gastronomicznej; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego. 	<ul style="list-style-type: none"> • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • zanikanie tradycji kulturowych, zwyczajów; • brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • niewykorzystanie potencjału turystycznego poprzez niedoinwestowanie infrastruktury: punktów widokowych, bazy noclegowej, ścieżek spacerowych i rowerowych; • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy Zbiczno. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, cele szczegółowe oraz działania. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji działań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po dwóch latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabelach 5 i 6.

Zrealizowanie GPOnZ zakłada się w perspektywie długofalowej, wieloletniej, gdzie ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Tabela nr 5. Zadania w ramach Priorytetu I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Zbiczno.		
KIERUNKI DZIAŁANIA	ZAKRES ZADAŃ	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne	Opracowanie uchwały w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane obiektów wpisanych do rejestru zabytków, uwzględniające obowiązujące przepisy dające możliwość dotowania także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy opracowano uchwałę
	Przyjęcie przez Radę Gminy Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji poprzez systematyczne opracowanie sprawozdań z realizacji GPOnZ.	Weryfikacja podmiotów wskazanych w GPOnZ do realizacji określonych zadań oraz zapoznanie ich z określonymi zadaniami
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji
	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków: – poprzez uaktualnienie wzoru kart adresowych, – uzupełnienie ewidencji o zabytkowe aleje, – przyjęcie Zarządzeniem gminnej ewidencji zabytków.	Zakres prac
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowej zieleni projektowanej oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, z kim współpracowano, wartość zaplanowanych/

		poniesionych środków
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego	Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków z zapisami w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy.	Udział w pracach planistycznych
	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano plan
	Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.	Bieżący monitoring
	Podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń, delegowanie pracowników na szkolenia.	Ilość przeprowadzonych szkoleń, ilość osób uczestniczących, czy uczestniczono w szkoleniach zewnętrznych

Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Zbiczno.		
KIERUNKI DZIAŁANIA	ZAKRES ZADAŃ	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozbudzenie i pogłębianie w mieszkańcach dumy z tradycji historycznych gminy	Organizowanie wystaw, spotkań na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.	Bieżące śledzenie obchodów rocznicowych związanych z wydarzeniami historycznymi
	Coroczne opracowanie kompleksowego programu imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych na terenie gminy.	
	Upowszechnianie informacji na temat dobrych praktyk konserwatorskich.	Publikacje na stronie internetowej gminy
	Stworzenie trasy turystycznej po kapliczkach/figurach/krzyżach znajdujących się na terenie gminy, w postaci mapy z rozmieszczeniem ww. obiektów, która umieszczona zostanie w centrum miejscowości Zbiczno.	Czy stworzono mapę, trasy itp., w jakiej formie, z kim współpracowano
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym	Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych.	W jakiej formie zapoznano mieszkańców, jakie informacje przekazano

dziedzictwie kulturowym gminy	Stworzenie „vademecum” poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych dotyczącego prac i obowiązków, gdzie zostaną określone także warunki współpracy z właścicielami.	Czy stworzono „vademecum”, w jakiej formie
	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	Ilość wydanych publikacji, gdzie się ukazały, czego dotyczyły
	Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.	Ilość zorganizowanych imprez, gdzie się odbyły, czego dotyczyły, ilość osób uczestniczących, ilość poniesionych środków
	Wspieranie edukacji młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jego zabytki, wystaw, wycieczek itp.	
	Współpraca gminy ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych (kościół, cmentarze), umożliwiającą wspieranie ich działań przy podejmowaniu niezbędnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.	Zakres działań, z kim współpracowano, wartość poniesionych/ zaplanowanych środków
	Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich dojazdowych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów - głównie do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc.	Czy podjęto współpracę, ilość oznakowanych obiektów

Poza wyżej wymienionymi zadaniami gminy Zbiczno na zaplanowane konkretne w ciągu najbliższych czterech lat:

1. Termomodernizację następujących obiektów:

- budynek w zespole szkoły, ob. świetlica wiejska, Lipowiec nr 8,
- budynek szkoły, ob. przedszkole, Zbiczno nr 150.

Koszt obecnie nie jest znany.

2. Oczyszczenie zarośniętych cmentarzy ewangelickich będących własnością gminy Zbiczno w miejscowościach: Ciche, Pokrzydowo, Sumowo, Zbiczno.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- uchwały miejscowego samorządu odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni.

• instrumenty finansowe:

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego-prywatnego” (PPP).

• instrumenty społeczne:

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Zbiczno;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów miasta, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;

- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- dotacje wojewódzkie i powiatowe;
- dotacje gminne;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW);
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- fundusze od fundacji;
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych, m.in. RPO, POIIS (Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko);
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 – 2020;
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wewnątrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• Środki Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków udzielana są zgodnie z przyjętym Zarządzeniem nr 1/2018 Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 8 stycznia 2018 r. w sprawie zasad udzielania przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Dotacje udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Wniosek należy złożyć do dnia:

- 1) 30 czerwca roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków),
- 2) 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostaną przeprowadzone.

• Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Środki z budżetu Województwa Kujawsko-Pomorskiego – udzielane są na podstawie przyjętej uchwały nr XXVI/437/12 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 24 września 2012 r. w sprawie ustalenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie,

restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego.

Od 2012 r. Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, chcąc wyróżnić prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytkach województwa kujawsko-pomorskiego, cechujące się wysoką jakością oraz szczególną dbałością o kompleksowe przywrócenie im świetności i utrwalenie ich kulturowej wartości, promować dobre wzorce realizacji prac przy zabytku oraz uhonorować autorów szczególnych osiągnięć, związanych z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków, przyznaje Medale Hereditas Saeculorum, będący główną nagrodą w Konkursie Dziedzictwo Wieków. W tym celu została powołana specjalna Kapituła, składająca się z ekspertów z zakresu dziedzictwa narodowego i oceniająca nadesłane wnioski przez właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych, jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia, fundacje działające na polu ochrony i opieki nad zabytkami, służby konserwatorskie oraz muzea. Uroczystość wręczenia medali laureatom odbywa się podczas wojewódzkiej inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa.

• Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506) dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

Gmina Zbiczno nie ma opracowanej uchwały określającej zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- a) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- b) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- c) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- d) Architektura i budownictwo drewniane;
- e) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne;
- f) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu

W województwie kujawsko-pomorskim właściciele oraz zarządcy zabytkowych parków mogą skorzystać ze wsparcia finansowego, proponowanego przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu. Rada Nadzorcza w drodze uchwały przyjmuje zasady udzielania pomocy finansowej ze środków, które są w jej dyspozycji. O pomoc mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, państwowe jednostki budżetowe, przedsiębiorcy, instytucje kultury, organizacje pozarządowe oraz osoby fizyczne. Wsparcie udzielane jest m.in. w formie pożyczek, umorzenia pożyczek i bezzwrotnych dotacji na realizację przedsięwzięć, związanych z edukacją ekologiczną, ochroną przyrody i krajobrazu, ochroną powietrza, gospodarką odpadami i ochroną powierzchni ziemi oraz zasobów wodnych, badaniami naukowymi, a także monitoringiem środowiska. Wojewódzki Fundusz nie rozpatruje wniosków o udzielenie dofinansowania na przedsięwzięcia zakończone w dniu złożenia wniosku.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię Działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Program Kultura – Interwencje**

Celem strategicznym Programu Kultura – Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Million Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony został z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• **Program „Niepodległa” na lata 2017 – 2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań:

festiwale, koncerty, spektakle; wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2019, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

• **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 – 2020**

Można wyróżnić trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 – 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• **Kreatywna Europa**

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten jest realizowany w latach 2014 – 2020 i zawiera trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym

instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• Program Europa dla Obywateli 2014 – 2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: „Pamięć i Obywatelstwo europejskie” oraz „Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie”, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez

swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020**

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego – alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• **Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)**

W latach 2009 – 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 EUR w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju danych na temat funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych do istniejących zasadach i priorytetach wsparcia.

• **Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.**

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, są środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

• **Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020 (RPO WK-P 2014 – 2020)**

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020 został przyjęty w grudniu 2014 r. Jest to program operacyjny finansowany zarówno ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), jak i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS).

Celem strategicznym RPO WK-P 2014 – 2020 jest uczynienie województwa kujawsko-pomorskiego konkurencyjnym i innowacyjnym regionem Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców.

W perspektywie finansowej 2014 – 2020 interwencja środkami EFSI skierowana zostanie na zidentyfikowane obszary geograficzne tzw. obszary strategicznej interwencji (OSI). Zintegrowane podejście terytorialne w RP WK-P 2014 – 2020 obejmuje: system preferencji dla projektów bądź odbiorców pomocy z obszarów o określonych problemach rozwojowych (OSI).

Spśród wymienionych w Umowie Partnerstwa 2014 – 2020 obszarów strategicznej interwencji, w regionie kujawsko - pomorskim zidentyfikowano następujące OSI:

- miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne – ten obszar wsparcia objęty zostanie ZIT, o czym mowa w sekcji 4.2.
- miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji – OSI objęte wsparciem, o którym mowa w sekcji 4.2.
- obszary wiejskie, w szczególności o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe. Instrumentem wykorzystanym do realizacji działań w danym OSI będzie w szczególności RLKS, o którym mowa w sekcji 4.1.
- inne obszary interwencji w układzie terytorialnym.

10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Zbiczno;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Zbiczno.

Gmina Zbiczno jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 14 obiektów zabytkowych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 9).

Tabela nr 9. Wykaz obiektów zabytkowych będących własnością gminy Zbiczno

LP.	ADRES	OBIEKT
1	Ciche, dz. nr 251	cmentarz ewangelicki
2	Lipowiec nr 8A, dz. nr 61/8, 61/9	szkoła
3	Lipowiec nr 8, dz. nr 61/4	budynek w zespole szkoły (ob. świetlica wiejska)
4	Pokrzydowo, dz. nr 347	cmentarz ewangelicki
5	Sumowo, dz. nr 55	cmentarz ewangelicki
6	Sumówko nr 6, dz. nr 193/1	dwór, dawna szkoła
7	Sumówko nr 6, dz. nr 193/1	park dworski
8	Sumówko, dz. nr 193/2	ogrodzenie w zespole dworskim
9	Sumówko, dz. nr 193/2	budynek gospodarczy
10	Szramowo, dz. nr 155/1	kapliczka
11	Zbiczno, dz. nr 267	cmentarz ewangelicki
12	Zbiczno, dz. nr 162	cmentarz ewangelicki
13	Zbiczno, dz. nr 127	cmentarz choleryczny
14	Zbiczno nr 150, dz. nr 79/3	szkoła

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Budżet gminy Zbiczno nie zawierał dotąd odrębnej pozycji z przeznaczeniem na finansowanie robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Sukcesywnie w kolejnych latach na miarę możliwości finansowych oraz w związku z pozyskiwaniem środków zewnętrznych zabezpieczano środki na realizację konkretnych zadań dotyczących wyłącznie nieruchomości gminnych.

W ostatnich czterech latach gmina poniosła **87 772,49 zł** na następujące wydatki dotyczące zabytków będących własnością gminy Zbiczno:

- Budynek w zespole szkoły, ob. świetlica wiejska, Lipowiec nr 8:
2015 r. – 9 543,52 zł (wymiana okien i drzwi),
2016 r. – 1 796,67 zł (remont kuchni + zakup wyposażenia za 1000 zł).
- Budynek szkoły, ob. przedszkole, Zbiczno nr 150:
2018 r. – 76 432,30 zł

Niezwykle istotne jest, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2019 – 2022 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy

projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

PODSUMOWANIE

GPOnZ stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kultury. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kultury. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy przez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania tzw. priorytety szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

Określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane;
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska;
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
15. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Zbicznie;
16. Materiały konserwatorskie udostępnione przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu;
17. „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.” T. 1 -T. 15, Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914;
18. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy Zbiczno, Zbiczno 2002 r.;
19. <http://www.powiatbrodnicki.pl/page.php?490>;
20. <http://atlaswsi.pl/>;
21. <http://zbiczno.pl/>;
22. www.stat.gov.pl/gus;
23. www.isap.sejm.gov.pl;

12. Spis rysunków i tabel

1. Rys. 1. Obszar rewitalizacji Gminy Zbiczno, źródło: Program Rewitalizacji Gminy Zbiczno na lata 2016 – 2023;
2. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy Zbiczno;
3. Tabela nr 2. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Zbiczno;
4. Tabela nr 3. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków z terenu gminy Zbiczno;
5. Tabela nr 4. Analiza SWOT;
6. Tabela nr 5. Zadania w ramach Priorytetu I;
7. Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu II;
8. Tabela nr 7. Wykaz obiektów zabytkowych będących własnością gminy Zbiczno.

Przewodniczący Rady Gminy
(mgr Radostaw Stawski)